

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Aušrinės Sakalauskaitės,
V kurso, komercinės teisės
Studijų šakos studentės

Magistro darbas

ES autorių teisės reforma: interesų balanso paieška

Vadovas: lekt. dr. Stasys Drazdauskas

Recenzentas: prof. dr. (HP) Vytautas Mizaras

Vilnius

2017

Turinys

ĮVADAS	2
1. INTERESŲ BALANSAS IR JO SVARBA AUTORIŲ TEISĖJE	6
1.1. Autorių teisės ir interesai vs. visuomenės teisė į informaciją	6
1.2. Interesų balansas ir jo svarba	9
2. EUROPOS SĄJUNGOS AUTORIŲ TEISĖS REFORMOS IŠTAKOS	11
2.1. Dabartinis autorių teisės reglamentavimas ES, reformos poreikis	11
2.2. Bendroji skaitmeninė rinka	15
3. EUROPOS SĄJUNGOS AUTORIŲ TEISĖS REFORMOS KRYPTYS	18
3.1. Internetinių turinio paslaugų tarpvalstybinio perkeliavimo užtikrinimas	19
3.2. Platesnė internetinė prieiga prie televizijos ir radijo programų ES mastu	25
3.3. Išimčių ir apribojimų pritaikymas tarpvalstybinei skaitmeninei rinkai	29
3.3.1. Tekstų ir duomenų gavyba	29
3.3.2. Kūrinių ir kitų objektų naudojimas skaitmeninėje ir tarpvalstybinėje mokymo veikloje	32
3.3.3. Kultūros paveldo išsaugojimas	36
3.4. Licencijų teikimo tvarkos tobulinimas ir didesnių galimybių susipažinti su turiniu užtikrinimas	38
3.4.1. Kūriniai, kuriais nebeprekiuojama	38
3.4.2. Galimybė susipažinti su audiovizualiniais kūriniais ir jų pasiekiamumas užsakomųjų vaizdo programų platformose	40
3.5. Sklandžiai veikianti autorių teisės rinka	41
3.5.1. Teisės į publikacijas	41
3.5.2. Internetinių paslaugų teikėjų vykdomas autorių teisių saugomo turinio naudojimas	45
3.5.3. Teisingas atlygis pagal autorių ir atlikėjų sutartis	51
3.6. Prieigos prie publikuotų darbų palengvinimas akliesiems bei kitų regos sutrikimų turintiems asmenims	53
IŠVADOS	60
NAUDOTA LITERATŪRA	65
SANTRAUKA	72
SUMMARY	73

ĮVADAS

Galima teigti, jog autorių teisė¹ šiais laikais yra vienas svarbiausių dalykų, skatinančių kūrybą, inovacijas, o taip pat ir ekonomikos augimą. Kartu su nuolatine technologijų pažanga atsirado ir naujos saviraiškos galimybės kūrėjams, nauji įvairaus pobūdžio turinio saugojimo, dalinimosi bei sklaidimo būdai, leidžiantys padaryti juos lengviau prieinamus vartotojams. Verslo subjektai vis labiau vertina interneto pagalba pasiekiamos naujos rinkos svarbą ir norėdami prisitaikyti prie vartotojų poreikių vis daugiau savo veiklos perkelia į skaitmeninę erdvę. Šiuolaikiniai informacijos saugojimo ir perdavimo būdų pokyčiai daro didelį poveikį autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugai.

Akivaizdu, jog mokslui bei technologijoms sparčiai judant į priekį vertėtų peržiūrėti ir šių dienų realijoms pritaikyti ES autorių teisės reglamentavimą. Pastarąjį dešimtmetį Europos Komisijos (toliau – Komisijos) iniciatyva vyko konsultacijos bei diskusijos, siekiant iširti dabartinę situaciją, nustatyti egzistuojančias problemas ir rasti galimus jų sprendimo būdus. 2015 m. gruodžio 9 d. Komisija žengė pirmą realų žingsnį bendrosios skaitmeninės rinkos bei vieningesnės ES autorių teisės link – pateikė pasiūlymą dėl Reglamento dėl internetinių turinio paslaugų tarpvalstybinio perkeliavimo užtikrinimo vidaus rinkoje² (toliau – Tarpvalstybinio perkeliavimo Reglamentas). 2016 rugsėjo 14 d. žengtas antrasis žingsnis: Europos Komisija paskelbė pasiūlymų paketą ES autorių teisės modernizavimui. Siūloma priimti dvi naujas Direktyvas³, o kartu ir du naujus Reglamentus⁴, kuriais, jei bus priimti, tikimasi pakeisti dabartinę ES autorių teisę, o

¹ Šiame darbe naudojamas autorių teisių terminas apima ir gretutines teises bei duomenų bazių gamintojų (*sui generis*) teises, išskyrus tuos atvejus, kai iš konteksto aišku, jog kalbama tik apie autorių teises siaurąja prasme.

² 2015 m. gruodžio 9 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento dėl internetinių turinio paslaugų tarpvalstybinio perkeliavimo užtikrinimo vidaus rinkoje (COM(2015) 627 final).

³ 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl autorių teisių bendroje skaitmeninėje rinkoje (COM/2016/0593 final - 2016/0280 (COD)); bei 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl aklų, regos sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turinčių asmenų labai leidžiamų tam tikrų būdų naudoti autorių teisių ir gretutinių teisių saugomus kūrinius ir kitus objektus, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (COM(2016) 596 final).

⁴ 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento, kuriuo nustatomos naudojimosi autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis, taikytinomis tam tikroms transliuojančiųjų organizacijų internetu transliuojamoms programoms bei transliuojamoms televizijos ir radijo programoms, taisyklės (COM(2016) 0594 final); bei 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Reglamento dėl Sąjungos ir trečiųjų šalių tarpvalstybinio keitimosi autorių ir gretutinių teisių saugomų tam tikrų kūrinių ir kitų objektų prieinamos formos kopijomis aklų, regos sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turinčių asmenų labai (COM(2016) 595 final).

būtent – pritaikyti ją skaitmeniniam amžiui, suteikiant daugiau galimybių tiek vartotojams, tiek kūrėjams.

Autorių teisės normomis turėtų būti siekiama optimalaus įmanomo potencialiai susikertančių interesų balanso. Tai gali būti pasiekama tik atsižvelgiant ir į autorių, ir į visuomenės interesus – suteikiant išimtines turtines teises į kūrinis jų autoriams, bet tuo pačiu įtvirtinant ir tų teisių apribojimus bei išimtis. Dėl šios priežasties naujausių ES autorių teisės reformos pasiūlymų, jų įnešamų naujovių išsami analizė bei aptarimas būtinas, norint išsiaiškinti, ar siūlomomi autorių teisės aktų pakeitimai, iš tiesų derės prie naujojo, skaitmeninio amžiaus realijų. Taip pat svarbu įvertinti potencialų reformos poveikį interesų balansui. Vis dėlto, būtent autorių teisių ir greturinių teisių normų dėka, visuomenei sudaromos sąlygos susipažinti su autorių darbais, skatinama kūryba, kultūros bei švietimo raida.

Temos aktualumas. Šis darbas yra mokslinio tiriamojo pobūdžio darbas, analizuojantis naujausius Europos Sąjungos autorių teisės reguliavimo teisės aktų pasiūlymus, sąlygotus informacinės visuomenės, interneto galimybių bei skaitmeninių technologijų pažangos. Ypač, turint omenyje, jog priėmus siūlomus ES autorių teisės aktus bei jiems įsigaliojus, jų nuostatos turės įtakos autorių teisių bei gretutinių teisių reglamentavimui visose ES valstybėse narėse, tarp jų ir Lietuvoje.

Temos naujumas ir originalumas. Pasirinkta magistro baigiamojo darbo tema yra nauja tiek teoriniu, tiek praktiniu atžvilgiu. Nors apie Europos Sąjungos autorių teisės reguliavimo ypatumus bei interesų pusiausvyrą tarp teisių turėtojų ir visuomenės interesų savo darbuose rašė ne vienas autorius, Europos Sąjungos autorių teisės reforma šiuo metu yra dar tik pasiūlymų stadijoje, tad literatūros, susijusios su minėta reforma bei jos galimu poveikiu ne tik teisių turėtojų bei visuomenės interesų balansui, bet ir ES autorių teisei *per se* nagrinėjimu trūksta. Todėl darbo tema yra nauja ir aktuali teisės mokslui.

Tyrimo objektas – tarptautinės sutartys, Europos Sąjungos teisės aktai bei teisės aktų pasiūlymai, Lietuvos ir užsienio valstybių nacionaliniai teisės aktai, teismų praktika, mokslo darbai.

Darbo tikslas – nustatyti ar ES autorių teisės reformos pagalba, o būtent naujausiais siūlomais pakeitimais, bus užtikrintas teisių turėtojų ir visuomenės interesų balansas.

Siekiant užsibrėžto tikslo išsikelti tokie *darbo uždaviniai*:

- 1) Įsigilinti į autorių teisių ir gretutinių teisių subjektų bei visuomenės interesų priešpriešą bei šių interesų pusiausvyros / balanso užtikrinimo svarbą;
- 2) Įsigilinti į dabartines ES autorių teisės reglamentavimo problemas;
- 3) Išanalizuoti Pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento dėl internetinių turinio paslaugų tarpvalstybinio perkeliavimo užtikrinimo vidaus rinkoje;
- 4) Išanalizuoti Pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento, kuriuo nustatomos naudojimosi autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis, taikytinomis tam tikroms transliuojančiųjų organizacijų internetu transliuojamoms programoms bei transliuojamoms televizijos ir radijo programoms, taisyklės;
- 5) Išanalizuoti pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje;
- 6) Išanalizuoti pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl aklų, regos sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turinčių asmenų labai leidžiamų tam tikrų būdų naudoti autorių teisių ir gretutinių teisių saugomus kūrinius ir kitus objektus, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo;
- 7) Išanalizuoti Pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento dėl Sąjungos ir trečiųjų šalių tarpvalstybinio keitimosi autorių ir gretutinių teisių saugomų tam tikrų kūrinių ir kitų objektų prieinamos formos kopijomis aklų, regos sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turinčių asmenų labai.

Tyrimo metodika. Siekiant įvykdyti darbui iškeltus uždavinius ir pasiekti numatytą tikslą, tyrime naudojamosi sisteminiu analitiniu, dokumentų analizės ir lyginamuoju metodais.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, susidedanti iš trijų skyrių („Interesų balansas ir jo svarba autorių teisėje“, „Europos Sąjungos autorių teisės reformos ištakos“, „Europos Sąjungos autorių teisės reformos kryptys“), kurių kiekvienas turi atitinkamus poskyrius, išvados. Darbo pabaigoje pateikiamas naudotos literatūros sąrašas bei magistro baigiamojo darbo santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

Svarbiausi šaltiniai. Dėl dabartinės ES autorių teisės reformos stadijos naujumo darbe daugiausia pasitelkiami normatyviniai šaltiniai, naujausių ES autorių teisės aktų pasiūlymai, Europos Komisijos inicijuotų konsultacijų medžiaga, tarnybų darbiniai dokumentai, komunikatai, statistiniai duomenys bei spaudos konferencijų medžiaga. Nagrinėjami tarptautiniai, Europos Sąjungos, Lietuvos bei atskirų užsienio valstybių teisės aktai. Dar vieną tyrimui pasitelktą šaltinių grupę sudaro įvairūs Lietuvos bei užsienio autorių darbai autorių teisės tematika. Galiausiai, tyrimo tikslais darbe neapsieita ir be teismų praktikos analizės.

1. INTERESŲ BALANSAS IR JO SVARBA AUTORIŲ TEISĖJE

Pagrindinis pramoninės nuosavybės teisės tikslas yra užtikrinti pažangą – skatinti išradėjus kurti, suteikiant jiems išimtinės teisės į jų išradimų komercinį naudojimą. Nepaisant šių intelektinės nuosavybės poįnstitučių⁵ skirtumų⁶, atitinkamai ir autorių teisė buvo sukurta siekiant skatinti kūrybą, o kartu ir pažangą. Pažangą literatūros, meno ir mokslo srityse, būtent suteikiant autoriams išimtinės teisės bei atsižvelginat į jų teisėtus interesus. Dėka autorių teisių ir greturinių teisių normų, visuomenei sudaromos sąlygos susipažinti su autorių darbais, skatinama kūryba, kultūros bei švietimo raida.

„Nors autorių teisės tiesiogiai susijusios tik su konkrečiu asmeniu – kūrėju arba kitu autoriaus teisių turėtoju, tačiau netiesiogiai jų reikšmė yra suprantama daug plačiau, kaip užtikrinanti ne tik paties autoriaus asmeninių neturtinių ir turtinių interesų apsaugą, bet ir visos visuomenės interesus.“⁷ Taigi, kalbant apie autorių teisių ir greturinių teisių apsaugą reikia nepamiršti ir kitos medalio pusės – visuomenės teisės į informaciją. Balansas čia būtinas. Būtent dėl to, prieš pradėdant analizuoti naujausius Europos Sąjungos Komisijos siūlomus autorių teisės reglamentavimo pakeitimus bei jų potencialų poveikį visoms interesų grupėms, šioje dalyje glaustai aptarsime balanso tarp autorių teisių ir visuomenės teisių svarbą bei jo užtikrinimo priemones.

1.1. Autorių teisės ir interesai vs. visuomenės teisė į informaciją

Autorių teisės siaurąja prasme – tai įstatymais ir kitais teisės aktais autoriui suteikiamos išimtinės teisės į jo kūrinių. Tačiau plačiąja prasme terminas „autorių teisė“ apima ir greturines teises⁸ bei duomenų bazių gamintojų (*sui generis*) teises. Autorių teisės ir greturinės teisės skirstomos į asmenines neturtines (angl. – *moral rights*) ir turtines (angl. – *economic rights*) teises.

⁵ Intelektinės nuosavybės teisė yra skiriama į du poįnstitučius: autorių teisę ir pramoninės nuosavybės teisę.

⁶ Autorių teisė skiriasi nuo patentų, dizainų ir prekių ženklų jau vien tuo, kad išimtinės teisės į kūrinių ir apsauga jam atsiranda nuo jo sukūrimo bei išreiškimo kokia nors objektyvia forma momento. Tuo tarpu pramoninės nuosavybės objektus privaloma registruoti atitinkamoje tarnyboje, pvz., Lietuvos Respublikos Valstybiniame patentų biure. Žinoma, tai nėra vienintelis autorių teisės ir pramoninės nuosavybės teisės skirtumas, bet šiame darbe jie nagrinėjami nebus.

⁷ MIZARAS, V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 17.

⁸ Greturinės teisės priklauso atlikėjams, fonogramų gamintojams, transliuojančiosioms organizacijoms, audiovizualinių kūrinių (filmų) pirmojo įrašo gamintojams ir kt.

Asmenines neturtines teises sudaro autorystės teisė, teisė į autoriaus vardą bei teisė į kūrinio neliečiamybę. Šios teisės laikomos neatsiejamomis nuo teisių turėtojų, t. y. jos negali būti perleidžiamos ar parduodamos, o tai reiškia, kad autorius ar gretutinių teisių turėtojas išlaiko savo asmenines neturtines teises, net jei perleidžia visas turtines.

Turtinės autorių teisės yra susijusios su kūrinų ir kitų saugomų objektų panaudojimu – „prie turtinių priskiriamos visos autoriaus teisės, sąlygojančios autoriaus galimybę disponuoti kūriniumi, apibrėžti jo panaudojimą ir, žinoma, gauti atlyginimą už kūrinio panaudojimą“⁹. Autorių teisių ir gretutinių teisių subjektai turi išimtinę teisę kontroliuoti naudojimąsi jų darbais, taigi gali suteikti teisę arba uždrausti kūrinio atgaminimą bet kokia forma, viešą atlikimą, įrašymą, vertimą, transliavimą (radijo, kabelinės ir (ar) palydovinės televizijos programose) ar adaptaciją. Visos šios teisės gali būti perleidžiamos kitiems asmenims, tačiau bet koks kūrinio originalo ar jo kopijų panaudojimas be autoriaus ar teisių turėtojo leidimo yra laikomas neteisėtu. Sužinoję apie savo teisių pažeidimą, teisių turėtojai gali kreiptis į teismines institucijas ir remdamiesi įstatyminėmis priemonėmis apginti savo teisėtus interesus.

Pagrindinis būdas autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojams įgyvendinti savo išimtinės turtines teises yra licencijavimas. Priklausomai nuo konkrečios teisės, naudojimo būdo ir sektoriaus, licencijos gali būti suteikiamos arba pačių teisių turėtojų, arba tarpininkaujant atitinkamai kolektyvinio administravimo organizacijai¹⁰, atstovaujantiems tų teisių turėtojams¹¹. Kad ir koks licencijų suteikimo variantas būtų pasirinktas, tai yra tik priemonė autoriaus turtinių teisių įgyvendinimui, kadangi teisės atgaminti, viešai rodyti ar atlikti savo kūrinį¹² suteikimo pasėkmė yra ekonominė nauda, vienokio ar kitokio atlygio gavimas.

Visuomenės teisė į informaciją, į žinias visada buvo ir bus vienas svarbiausių veiksnių, į kuriuos įstatymų leidėjai turi atsižvelgti, rengdami su autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis susijusius teisės aktus. Autorių teisių įstatymai

⁹ VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras*. Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjunga. 2000, p. 61.

¹⁰ Įprastai autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojai gali rinktis individualų ar kolektyvinį jų teisių administravimo variantą, tačiau kai kuriais atvejais valstybės narės, laikydamosis tarptautinių ir ES įsipareigojimų gali nustatyti privalomą kolektyvinį administravimą.

¹¹ Siekiant pagerinti kolektyvinio administravimo organizacijų veikimą, prieš porą metų buvo priimta Direktyva 2014/26/ES dėl kolektyvinio autorių teisių ir gretutinių teisių administravimo ir daugiateritorijų licencijų naudoti muzikos kūriniais internete teikimo vidaus rinkoje (OL L 84, 20.3.2014, p. 72-98).

¹² Ar bet kurių kitų turtinių autorių teisių suteikimo.

turėtų būti skirti ir visuomenės interesų užtikrinimui, skatinant pažangą ir formuojant demokratinę pilietinę visuomenę. Visų pirma, kaip minėta, autorių teisės sistema turėtų prisidėti prie mokslo ir kultūros raidos. Būtent dėl to, visuomenės teisė į informaciją (dažnai neatsiejama nuo žodžio bei saviraiškos laisvės) bei aukščiau įvardyti tikslai yra aiškiai įtvirtinti tiek nacionaliniuose, tiek tarptautiniuose teisės aktuose. Pavyzdžiui, LR Konstitucijos 25 str. nustatyta, jog „Žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas“¹³. Taigi, minėtame straipsnyje tiesiogiai įtvirtinta asmens konstitucinė teisė į informaciją.

Kalbant apie tarptautinio lygmens teisės aktus, įtvirtinančius visuomenės teisę į informaciją, kaip svarbiausią jų būtų galima išskirti 1948-aisiais priimtą Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją (VŽTD)¹⁴. Deklaracijos 19 straipsnyje nustatyta, jog „Kiekvienas turi teisę laisvai laikytis savo įsitikinimų ir juos reikšti; ši teisė apima laisvę nekliudomam turėti savo nuomonę ir ieškoti informacijos bei idėjų, jas gauti ir skleisti visokiomis priemonėmis ir nepaisant valstybės sienų.“ Ši Deklaracijos nuostata beveik pažodžiui atkartota Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (EŽTK)¹⁵ 10 straipsnio 1 dalyje¹⁶.

Tuo tarpu, 27 Deklaracijos straipsnis aiškiai įtvirtina tiek autorių, tiek visuomenės teisėtus interesus: „Kiekvienas turi teisę laisvai dalyvauti bendruomenės kultūriniame gyvenime, gėrėtis menu, dalytis mokslo pažangos laimėjimais ir jų teikiama nauda. Kiekvienas turi teisę į savo moralinių ir materialinių interesų, atsirandančių iš mokslo, literatūros arba meno kūrinių, kurių autorius jis yra, apsaugą.“ Ši Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos nuostata taip pat akivaizdžiai atkartota ir kituose tarptautiniuose teisės aktuose:

- Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 15 str. 1 d.: „Valstybės, šio Pakto Šalys, pripažįsta kiekvieno žmogaus teisę: a) dalyvauti kultūriniame gyvenime; b) naudotis mokslo pažangos ir jos praktinio taikymo laimėjimais“¹⁷;

¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).

¹⁴ 1948 m. gruodžio 10 d. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 2006-06-17, Nr. 68-2497.

¹⁵ 1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987.

¹⁶ „Kiekvienas turi teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus. Tai teisė laisvai laikytis savo nuomonės, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas, valdžios pareigūnų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų. Šis straipsnis neturi trukdyti valstybėms kelti reikalavimą licenzuoti radijo, televizijos ar kino įstaigas.“

¹⁷ 1966 m. gruodžio 19 d. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002-08-02, Nr. 77-3290.

- Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 19 str. 2 d.: „Kiekvienas žmogus turi teisę į saviraiškos laisvę; ši teisė apima laisvę nekliudomai ieškoti, gauti ir perteikti visokią informaciją bei idėjas, nepaisant valstybių sienų, žodžiu, raštu arba per spaudą, arba meninėmis išraiškos formomis, arba kitokiais būdais savo nuožiūra.”¹⁸;

Kaip minėta, EŽTK 10 straipsnio 1 d. nuostata įtvirtina saviraiškos laisvę, tačiau to paties straipsnio 2 d. nustato, jog „naudojimas šiomis laisvėmis <...> gali būti sąlygojamas tokių formalumų, sąlygų, apribojimų ar bausmių, kurias numato įstatymas ir kurios demokratinėje visuomenėje būtinos valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar viešosios tvarkos interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ir nusikaltimams, žmonių sveikatai bei moralei, taip pat kitų asmenų orumui ar teisėms apsaugoti, užkirsti kelią konfidencialios informacijos atskleidimui ar teisminės valdžios autoritetui ir nešališkumui garantuoti.“. Taigi, galima teigti, jog taip pateisinamas įtvirtintų visuomenės laisvių naudojimosi apribojimų nustatymas, siekiant pusiausvyros, norint užtikrinti, kad nebūtų pažeisti ir kitų asmenų, o būtent literatūros, meno ir mokslo kūrinių autorių teisėti interesai.

Taigi apsauga turi būti garantuojama visiems visuomenės nariams, nesvarbu ar tai būtų teisių į kūrinius ir kitus saugomus objektus turėtojai, ar visuomenė, norinti turėti prieigą prie tų kūrinių. Tai reiškia, jog autorių teisės, nors ir pasižymi išimtinumu, tačiau nėra absoliučios. Autorių teisės neturėtų paneigti visuomenės teisės į informaciją. Siekiant suderinti visuomenės interesus su autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojų interesais tam tikrais atvejais turtinėms autorių teisėms gali ir turi būti taikomos išimtys ir apribojimai.

1.1. Interesų balansas ir jo svarba

Šiais laikais daug kas pabrėžia interesų balanso autorių teisėje svarbą bei skatina jo siekti. Apie tai kalba tiek įstatymų kūrėjai, tiek teisių turėtojų bei visuomenės interesų atstovai. Tačiau idėjos kaip tą balansą pasiekti bei pats supratimas, kas šiuo atveju yra tas balansas, skiriasi.

Autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojams svarbiausia, kad jų išimtinės teisės į jų kūrinių naudojimą nebūtų pažeistos. Tikrai retas kuris kuria vien sau ir

¹⁸ 1966 m. gruodžio 19 d. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002-08-02, Nr. 77-3288.

nenori, jog jo kūrinį kas perskaitytų, pamatytų ar išgirstų. Taip, tokios galimybės atmesti negalima, tačiau realesnis scenarijus yra kiek kitoks. Kad ir rašytojas – parašęs knygą nori ją išleisti, jei ne fiziniu pavidalu, tai bent į elektroninę erdvę. Jis nori būti išgirstas, supastas ir įvertintas, nori savo mintimis ir (ar) atradimais pasidalinti su kitais. Tai savotiškas autoriaus būdas bendrauti su likusia visuomenės dalimi. Tik ta kūrėjo ir visuomenės sąveika ne visada tokia, kokios norėtų kūrėjas. Ne visiems rūpi, ar gauta prieiga prie kūrinio teisėta, ar ne, ar (ir kaip) galima tuo kūriniumi naudotis, o ką jau kalbėti apie tikrojo kūrinio autoriaus įvardijimą, „pasiskolinus“ dalelę jo kūrinio savojo labai ar atlygio už atitinkamo kūrinio panaudojimą suteikimą teisių turėtojui.

Taip pat ir su visuomene. Gyvename informacinės visuomenės laikais, kai žinios, informacija yra bene svarbiausias dalykas, prekė, o gal net galima sakyti – galia. Prieigos prie autorių teisių ir gretutinių teisių saugomų objektų vartotojai dažnai siekia savo malonumui (pvz., klausytis mėgstamų atlikėjų muzikos, žiūrėti aktualias laidas ar naujausius filmus). Tačiau nereikėtų pamiršti ir kitų laisvos (ar bent laisvesnės) prieigos prie autorių teisių ir gretutinių teisių saugomų objektų paskirčių. Prieiga prie minėtų darbų be galo svarbi mokslui, švietimui, įvairiems tyrimams bei kultūros paveldo išsaugojimui. Dažnai vieno darbo vystymui reikia informacijos, pateiktos kitame kūrinyje. Gerai, jei pvz., tai informacija pateikta knygoje, kurią savo šalyje laisvai gali įsigyti knygyne ar rasti bibliotekoje. Tuomet belieka nepamiršti, koks to kūrinio panaudojimas galimas, o koks ne.

Dėl autorių teisių ir gretutinių teisių aktų, reglamentuojančių saugomų objektų panaudojimo, atgaminimo, atlikimo bei kitas teises, teisių turėtojai turi galimybę apginti savo, kaip kūrėjų teises bei gauti atlygį už savo darbą. Tų pačių teisės aktų dėka, visuomenė turi galimybę vienokiomis ar kitokiomis sąlygomis naudotis autorių teisių saugomais objektais. Tai ir būtų galima pavadinti teisių turėtojų ir visuomenės interesų balansu.

Kalbant apie interesų balansą autorių teisėje, tai dažnai iliustruojama kaip dviejų priešingų interesų grupių poreikių pusiausvyra, t. y. vienoje pusėje pastatant autorius ir kitus teisių turėtojus bei jų išimtinės teises, o kitoje – visuomenės interesus ir jų labai nustatytus teisių turėtojų išimtinių teisių išimtis bei apribojimus. Pagrindinė ir dažniausiai eskaluojama prielaida ta, kad autorių interesai kardinaliai skiriasi nuo visuomenės interesų ir, kad vienos pusės poreikiai gali būti užtikrinti tik kitos pusės poreikių sąskaita. Tiesa ta, kad nors iš pažiūros ir skirtingi, tačiau atidžiau panagrinėjus matyti, jog autorių bei gretutinių teisių subjektų interesai ir

visuomenės interesai vienas kitą papildo ir dera tarpusavyje. Autorių teisių ir gretutinių teisių išimtys bei apribojimai – tai vienas iš įstatymų leidėjų būdų suderinti visuomenės ir autorių interesus.

2. EUROPOS SAJUNGOS AUTORIŲ TEISĖS REFORMOS IŠTAKOS

Prieš pradėdant analizuoti dabartinę Europos Sąjungos autorių teisės reformos stadiją, naujausius ES Komisijos pasiūlymus bei jų įtaką autorių teisių subjektų bei visuomenės interesų balansui, būtina glaustai apžvelgti dabartinį ES autorių teisės reglamentavimą, jo problemas bei jau prasidėjusios reformos eigą.

2.1. Dabartinis autorių teisės reglamentavimas ES, reformos poreikis

Europos Sąjungos autorių teisė neatsiejama nuo tarptautinės teisės, kadangi visos ES valstybės narės yra pasirašiusios su intelektinės nuosavybės teise susijusias tarptautines konvencijas ir sutartis, tokias kaip Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos¹⁹, Pasaulio Prekybos Organizacijos Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS)²⁰. Taip pat, ES oficialiai atstovauja valstybes nares Pasaulinės Intelektinės Nuosavybės Organizacijos (PINO) Autorių teisių ir gretutinių teisių nuolatiniame komitete. Dėl savo privalomo pobūdžio, ES autorių teisės vystymuisi daug įtakos taip pat turėjo PINO Autorių teisių bei Atlikimų ir fonogramų sutartys.²¹

Priešingai nei prekių ženklų ar dizainų atveju²², vieningos autorių teisės, kaip instituto, Europos Sąjungos lygmeniu nėra, kadangi iki EB autorių teisės harmonizavimo pradžios 1980-ųjų pabaigoje, EB teisė valstybių narių intelektinės nuosavybės teisei turėjo santykinai mažai įtakos. Nors situacija dabar kiek kitokia ir valstybės narės turi pareigą derinti savo nacionalinius teisės aktus su Europos

¹⁹ 1886 m. rugsėjo 9 d. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos, *Valstybės žinios*, 1995-05-16, Nr. 40-988.

²⁰ 1994 m. balandžio 15 d. Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutartis. Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS sutartis). *Valstybės žinios*, 2001-05-31, Nr. 46-1620.

²¹ 1996 m. gruodžio 20 d. Pasaulinės Intelektinės Nuosavybės Organizacijos Autorių teisių sutartis. *Valstybės žinios*, 2001-04-13, Nr. 32-1060; 1996 m. gruodžio 20 d. Pasaulinės Intelektinės Nuosavybės Organizacijos Atlikimų ir fonogramų sutartis. *Valstybės žinios*, 2000-11-08, Nr. 95-2970.

²² Prekių ženklus ir dizainus galima registruoti nacionaliniu lygiu (apsauga suteikiama tik tos valstybės narės teritorijoje) arba ES lygiu (vienos registracijos dėka apsauga suteikiama visoje ES teritorijoje).

Sjungos teisės aktais, kiekvienoje iš jų galioja saviti nacionaliniai teisės aktai, skirtingai reglamentuojantys su autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis susijusius klausimus.²³

Atsižvelgiant į autorių teisės svarbą bendrajai rinkai bei siekiant panaikinti ES valstybių narių autorių teisės reglamentavimo skirtumus, šiai dienai ES galioja dvylika²⁴ direktyvų:

- 1) 1993 m. rugsėjo 27 d. Tarybos Direktyva 93/83/EEB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklių, taikomų palydoviniam transliavimui ir kabeliniam perdavimui, koordinavimo („Palydovinio transliavimo ir retransliavimo Direktyva“)²⁵;
- 2) 1996 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 96/9/EB dėl duomenų bazių teisinės apsaugos („Duomenų bazių Direktyva“)²⁶;
- 3) 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo („InfoSoc Direktyva“)²⁷;
- 4) 2001 m. rugsėjo 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2001/84/EB dėl originalaus meno kūrinio perpardavimo teisės autoriaus naudai („Perpardavimo teisės Direktyva“)²⁸;
- 5) 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2004/48/EB dėl intelektinės nuosavybės teisių įgyvendinimo²⁹;
- 6) 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/115/EB dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms, intelektinės nuosavybės srityje („Nuomos ir panaudos Direktyva“)³⁰;
- 7) 2009 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2009/24/EB dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos („Programinės įrangos Direktyva“)³¹;

²³ Autorių teisių ir gretutinių teisių reglamentavimo skirtumai nacionaliniu lygmeniu labiausiai matyti lyginant kontinentinės teisės tradicijos valstybių narių teisės aktus su valstybių narių, kuriose vyrauja bendrosios teisės tradicija teisės aktais.

²⁴ Dešimt pirmųjų sąraše pateiktų direktyvų įtvirtina pagrindines ES autorių teisės harmonizavimui būtinas nuostatas, tačiau Elektroninės komercijos Direktyvoje bei Sąlyginės prieigos Direktyvoje taip pat yra nuostatų, svarbių ES autorių teisei ir jos įgyvendinimo užtikrinimui.

²⁵ OL L 248, 6.10.1993, p. 15-21.

²⁶ OL L 77, 27.3.1996, p. 20-28.

²⁷ OL L 167, 22.6.2001, p. 10-19.

²⁸ OL L 272, 13.10.2001, p. 32-36.

²⁹ OL L 157, 30.4.2004, p. 32-36, OL L 195, 2.6.2004, p. 16-25.

³⁰ Kodifikuota redakcija (OL L 376, 27.12.2006, p. 28-35).

³¹ OL L 111, 5.5.2009, p. 16-22.

- 8) 2011 m. rugsėjo 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2011/77/ES, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2006/116/EB dėl autorių ir tam tikrų gretutinių teisių apsaugos terminų („Terminų Direktyva“)³²;
- 9) 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2012/28/ES dėl tam tikro leistino nenustatytų autorių teisių kūrinių naudojimo („Kūrinių našlaičių Direktyva“)³³;
- 10) 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2014/26/ES dėl kolektyvinio autorių teisių ir gretutinių teisių administravimo ir daugiateritorių licencijų naudoti muzikos kūrinius internete teikimo vidaus rinkoje („Kolektyvinio teisių valdymo Direktyva“)³⁴;
- 11) 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje („Elektroninės komercijos Direktyva“)³⁵;
- 12) 1998 m. lapkričio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/84/EB dėl sąlygine prieiga grindžiamų paslaugų ir sąlyginės prieigos paslaugų teisinės apsaugos („Sąlyginės prieigos Direktyva“)³⁶.

Remiantis šiomis direktyvomis galima teigti, jog pagrindinis Europos Sąjungos autorių teisės harmonizacijos ES mastu tikslas yra užtikrinti laisvą autorių teisių ir gretutinių teisių saugomų prekių, tokių kaip knygos ar muzikos kūriniai, ir paslaugų judėjimą bendrojoje rinkoje. Siekiant šio tikslo, kaip pagrindinis būdas suderinti autorių teisių ir gretutinių teisių subjektų teises bei visuomenės interesus buvo pasitelktos tam tikros išimtys ir apribojimai, suderinti minėtomis direktyvomis.

Nustatydamas autorių teisių ir gretutinių teisių išimtis bei apribojimus, įstatymų leidėjas suteikia visuomenei teisę tam tikrais išimtiniais atvejais naudoti autorių teisių saugomus objektus be specialių autoriaus suteikiamų leidimų, o taip pat dažniausiai ir nemokant kūrėjui autorinio atlyginimo.

³² OL L 265, 11.10.2011, p. 1-5.

³³ OL L 299, 27.10.2012, p. 5-12.

³⁴ OL L 84, 20.3.2014, p. 72-98.

³⁵ OL L 178, 17.7.2000, p. 1-16.

³⁶ OL L 320, 28.11.1998, p. 54-57.

Svarbiausia iš aukščiau minėtų direktyvų interesų balanso atžvilgiu turbūt galima būtų pagrįstai laikyti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą Direktyvą 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo. Direktyvos 14 įžanginės dalies punkte nurodyta, jog „šią direktyvą turėtų būti siekiama skatinti mokslą ir kultūrą saugant kūrinis ir kitus objektus, tuo pat metu visuomenės labai darant išimtis ar leidžiant apribojimus švietimo ir mokymo tikslais.“³⁷ Taigi, natūralu, jog didžioji dalis dabar galiojančių autorių teisių ir gretutinių teisių išimčių ir apribojimų yra pateikta būtent šios Direktyvos 2001/29/EB 5 straipsnyje, tačiau ne visos jos privalomos.

Vienintelė valstybėms narėms privaloma nustatyti išimtis įtvirtinta Direktyvos 5 straipsnio 1 dalyje, t. y. išimtis dėl atgaminimo teisės taikymo telekomunikacijos operatoriams ir kitiems paslaugų tiekėjams „laikiniams atgaminimo veiksams, kurie yra trumpalaikiai arba atsitiktiniai ir kartu — būtina bei svarbi technologinio proceso dalis, kurių vienintelis tikslas yra sudaryti sąlygas: a) tarpininkui perduoti tinkle tretiesiems asmenims arba b) teisėtai naudoti kūrinį ar kitą objektą ir kurie atskirai nėra ekonominiu atžvilgiu svarbūs“. Ši išimtis skirta kūrinis techniniam atgaminimui skaitmeniniu būdu, kas liečia informacijos perdavimą internetu.

Kalbant apie kitas Direktyvoje 2001/29/EB nurodytas išimtis, galima paminėti Iano Brauno (*Ian Brown*) savo knygoje „ES autorių teisių direktyvos įgyvendinimas“ išreikštą mintį, jog „ES valstybės narės turi įtraukti maksimalų skaičių galimų išimčių iš 5 straipsnio 2, 3, ir 4 paragrafų į savo įgyvendinamus įstatymus“³⁸. Taigi Direktyvos 5 straipsnyje pateikiamas išimčių sąrašas nors ir baigtinis, tačiau neprivalomas. Būtent dėl neprivalomo visų išimčių perkėlimo į nacionalinius teisės aktus pobūdžio bei todėl, kad jos išreikštos neaiškiai, ES valstybių narių autorių teisę reglamentuojančiuose teisės aktuose išimčių ir apribojimų įtvirtinimas skiriasi.

Priėmus Direktyvą 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo, Vidaus rinkos komisaras Fritsas Bolkesreinas (*Frits Bolkesrein*) sakė, jog „ši Direktyva yra ne tik svarbiausia kada nors Europoje priimta priemonė autorių teisių srityje, bet ji įveda Europos autorių teisės normas į skaitmeninį amžių. Europos kūrėjai, menininkai ir autorių

³⁷ 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (OL L 167, 22.6.2001, p. 10-19), įžanginės dalies 14 p.

³⁸ BROWN, Ian. *Implementing the EU Copyright Directive*. London, 2003. p. 20.

teisių pramonė dabar su atnaujintu pasitikėjimu gali laukti iššūkių, keliamų elektroninės komercijos. Tuo pačiu, Direktyva užtikrina teisėtus vartotojų ir plačiosios visuomenės interesus³⁹. Tai buvo tiesa tuomet, bet šiai dienai, praėjus penkiolikai metų, situacija visai kitokia.

Kai buvo kurtos dabartinės, tuomet moderniomis laikytos autorių teisių nuostatos, niekas negalėjo numatyti kaip technologijų pažanga pakeis ne tik kūrinių bei kitų saugomų objektų kūrimą, platinimą, bet ir jų naudojimo būdus. Skaitmeninėje aplinkoje intensyvėja tarpvalstybinio pobūdžio naudojimas, ir vartotojams atsivėrė naujų galimybių susipažinti su autorių teisių saugomu turiniu.

ES autorių teises reglamentuojančiuose aktuose nustatyti tikslai vis dar aktualūs, o ir įtvirtintos autorių teisių išimties ir apribojimai iš esmės taip pat vis dar naudingi, tačiau jos buvo suformuluotos gerokai prieš visą skaitmeninių technologijų bei internetinių platformų bumą. Visa tai kelia tam tikrą teisinį netikrumą tiek teisių turėtojams, tiek jų darbais pasinaudoti norintiems asmenims, tiek prieigą prie tų darbų norintiems suteikti verslo subjektams. Taigi, būtina dabartinį autorių teisių ir gretutinių teisių reglamentavimą pritaikyti naujiems, skaitmeninių technologijų ir jų suteikiamų galimybių, laikams.

2.2. Bendroji skaitmeninė rinka

2015 m. Gegužės mėnesį Europos Komisija oficialiai pristatė Bendrosios skaitmeninės rinkos strategiją⁴⁰ (toliau – Strategija), paskelbdama tam tikrą veiksmų planą, siekiant pritaikyti Europos Sąjungos bendrąją rinką skaitmeniniam amžiui. Pagrindinis strategijos tikslas – sukurti laisvą internetinę prekių, paslaugų bei kapitalo rinką visos ES mastu, sudarant palankias sąlygas fiziniams asmenims bei įmonėms vykdyti savo veiklą internetinėje erdvėje lygiavertiškai, be nepagrįstų ribojimų ir nepaisant to, kurioje valstybėje narėje gyvena ar laikinai yra. Komisijos požiūriu, dėl dabartinių apribojimų vadinamajame Europos skaitmeniniame pasaulyje, Europos Sąjunga yra sulaikoma nuo potencialių galimybių, todėl laikas tas kliūtis pašalinti.

³⁹ Commission welcomes adoption of the Directive on copyright in the information society by the Council, Brussels, 9 April 2001, IP/01/528 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-01-528_en.htm?locale=en>.

⁴⁰ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, Europos bendrosios skaitmeninės rinkos strategija (COM (2015/0192) final).

Strategijoje pateikta daug svarbių iniciatyvų, tačiau šiame darbe tikslinga apžvelgti tik aktualiausias autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojams bei jų naudotojams. Štai keletas jų:

Nepagrįsto geografinio blokavimo prevencija. Geografinis blokavimas pasireiškia prieigos prie kitose ES valstybėse narėse sukurtų internetinių parduotuvių atėmimu. Kartais vartotojai gali pasiekti svetainę, tačiau negali joje įsigyti prekių ar paslaugų. Vartotojas taip pat gali būti nukreiptas į tos pačios įmonės vietinę interneto svetainę, kurioje kainos kitos arba siūloma kita prekė ar paslauga.⁴¹ Tai ganėtinai populiari internetinių parduotuvių savininkų praktika, tikriausiai vedina komercinių sumetimų. Siekiant išspręsti šią problemą ir užkirsti kelią nepagrįstam geografiniam blokavimui, Komisija žadėjo pateikti teisės akto, kuriuo būtų draudžiamas toks geografinis blokavimas, pasiūlymą.⁴²

Direktyvų peržiūrėjimas. Komisija nurodė ketinanti peržiūrėti Palydovinio transliavimo ir retransliavimo Direktyvą 93/83/EEB, siekiant įvertinti ar direktyva palengvino priėjimą prie palydovinio transliavimo paslaugų ES mastu ir galbūt išplėsti direktyvos taikymo sritį, įtraukiant ir transliuojančiųjų organizacijų transliacijas internetu. Taip pat planuota peržiūrėti ir Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvą 2010/13/ES bei pritaikyti ją dabartiniam, skaitmeniniam amžiui.

ES autorių teisės aktų modernizavimas. Pasak Komisijos, galiojantys autorių teisės aktai turėtų būti atnaujinti taip, jog pagal juos vartotojai, būdami kitoje valstybėje narėje, galėtų naudotis internetinėmis turinio paslaugomis, kuriomis legaliai naudojasi savo gyvenamojoje valstybėje narėje. Tai pat žadėta palengvinti prieigą prie kitų valstybių narių internetinio turinio. Analizuojant strategiją matyti, jog teritorialumo principas vis dar nepraradęs savo reikšmės, tačiau skaitmeninės prieigos prie turinio internete užtikrinimas yra begalo svarbus, siekiant skatinti tarptautiškumą bei kultūrinę įvairovę.

Kaip vieną svarbiausių Bendrosios skaitmeninės rinkos strategijos įgyvendinimo elementų Komisija įvardino ES autorių teisės reformos svarbą, siekiant sumažinti skirtumus tarp valstybių narių nacionalinių autorių teisių ir gretutinių teisių nuostatų. Išskirti šie penki tikslai: 1) teisėtai įgyto turinio perkeliamumas; 2) tarpvalstybinės prieigos teisėtai internetu įgytomis paslaugoms užtikrinimas, atsižvelgiant į audiovizualinio sektoriaus subjektų teises; 3) išimčių, susijusių su tarpvalstybiniu saugomo turinio naudojimu specialiams tikslams (pvz.,

⁴¹ *Ibid.*

⁴² Pasiūlymą žadėta pateikti 2016 m. pradžioje.

moksliniams tyrimams, švietimui, teksto ir duomenų gavybai) suderinimas; 4) taisyklių, susijusių su „tarpininkų“ saugomo autorių teisių turinio naudojimu nustatymas; ir 5) tarpvalstybinio intelektualinės nuosavybės teisių vykdymo / užtikrinimo modernizavimas.

Nuo tikslo modernizuoti Europos Sąjungos autorių teisę iškelimo Komisija iniciavo keletą viešų konsultacijų bei pateikė ne vieną viešą pranešimą dėl esamo reglamentavimo tobulinimo. Pirmasis rimtas žingsnis Bendrosios skaitmeninės rinkos link žengtas 2015 m. gruodžio 9 d., Komisijai paskelbus Komunikatą „Šiuolaikiškos ir labiau visai Europai pritaikytos autorių teisių sistemos kūrimas“ (angl. – „*Towards a modern, more European copyright framework*“)⁴³, viešą konsultaciją dėl intelektualinės nuosavybės teisių vykdymo užtikrinimo įvertinimo ir modernizavimo⁴⁴ bei Reglamento dėl internetinių turinio paslaugų tarpvalstybinio perkeliavimo užtikrinimo vidaus rinkoje pasiūlymą⁴⁵.

Minėtame komunikate Komisija pateikė papildomas gaires dėl ES autorių teisės ateities. Nors gairės didžia dalimi sutampa su anksčiau „nutekėjusiais“ pasiūlymais (pvz., žadėta, jog iki 2016 m. pavasario bus užtikrintas internetinio turinio paslaugų perkeliavimas), reikėtų paminėti, jog komunikate Komisija paskelbė svarstysianti, „ar reikia kokio nors konkrečiai su žinių agregatoriais susijusio veiksmo, įskaitant įsikišimą dėl teisių“. Komunikate nebuvo aptariamos gretutinės teisės, tačiau iš „klausimų ir atsakymų“⁴⁶ aiškiai matyti Komisijos ketinimas toliau stebėti valstybių narių nacionalines sistemas, siekiant nuspręsti, ar suteikti spaudos leidėjams gretutines teises į naujienų turinį visos ES mastu, imant pavyzdį iš nacionalinio reglamentavimo Vokietijoje ir jų *Leistungsschutzrecht für Presseverleger*⁴⁷.

Greta jau minėtų, nurodytos ir kelios papildomos reformos siekiamybės, tokios kaip išimtų iš prekybos darbų (angl. – *out-of-commerce works*)

⁴³ 2015 m. gruodžio 9 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Šiuolaikiškos ir labiau visai Europai pritaikytos autorių teisių sistemos kūrimas“ (COM(2015) 626 final).

⁴⁴ [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/newsroom/cf/itemdetail.cfm?item_id=8580>. Gautų atsiliepimų santrauka [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/18661>>.

⁴⁵ 2015 m. gruodžio 9 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento dėl internetinių turinio paslaugų tarpvalstybinio perkeliavimo užtikrinimo vidaus rinkoje (COM(2015) 627 final).

⁴⁶ Making EU copyright rules fit for the digital age – QUESTIONS & ANSWERS, Brussels, 9 December 2015 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą:

<[http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-15-6262_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-6262_en.htm)>.

⁴⁷ Priimtas 2013 m. kovo 22 d., paskelbtas 2013 m. Gegužės 14 d., įsigaliojo 2013 m. rugpjūčio 1 d.

skaitmeninimas ir sklaida, geresnis išteklių, gautų platinant internetinį turinį, paskirstymas bei teisingo atlyginimo užtikrinimas autoriams ir atlikėjams. Kai kurie iš minėtų strategijoje užsibrėžtų tikslų atsispindi naujausiuose ES autorių teisės aktų pasiūlymuose.

3. EUROPOS SAJUNGOS AUTORIŲ TEISĖS REFORMOS KRYPTYS

Europos Komisijos planus pritaikyti ES autorių teisę skaitmeniniam amžiui įgyvendinimą kol kas galima būtų suskirstyti į du žingsnius, kuomet paskelbti konkretūs išreikštus planus ir pažadus atspindintys teisės aktų pasiūlymai.

Pirmuoju žingsniu galima laikyti 2015 m. gruodžio 9 d. paskelbtą pasiūlymą dėl Reglamento dėl internetinių turinio paslaugų tarpvalstybinio perkeliavimo užtikrinimo vidaus rinkoje. Antrasis svarbus žingsnis, pristatantis net keturis teisės aktų pasiūlymus, žengtas visai neseniai. 2016 m. rugsėjo 14 d. Komisija paskelbė Komunikatą – Sąžiningos, veiksmingos ir konkurencingos autorių teisėmis grindžiamos Europos ekonomikos skatinimas bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, o taip pat ir teisės aktų pasiūlymų paketą. Pasak Komisijos, siūlomais pakeitimais siekiama padėti "Europos autorių teisių pramonėms klestėti bendrojoje skaitmeninėje rinkoje ir Europos autoriams pasiekti naujas auditorijas, tuo pačiu padarant europietiškus kūrinius lengviau prieinamus Europos piliečiams, įskaitant ir tarpvalstybinę prieigą"⁴⁸

Du iš 2016 m. rugsėjį pateiktų Europos Komisijos pasiūlymų – Reglamentas, kuriuo nustatomos naudojimosi autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis, taikytinomis tam tikroms transliuojančiųjų organizacijų internetu transliuojamoms programoms bei transliuojamoms televizijos ir radijo programoms, taisyklės (toliau – Internetinio transliavimo Reglamentas) bei Direktyva dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje ypač svarbūs ES autorių teisei, atsižvelgiant į juose pateiktus siūlomus pakeitimus. Taip pat paskelbti ir du pasiūlymai, skirti Marakešo sutarties įgyvendinimui: Direktyva dėl aklų, regos sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turinčių asmenų labai leidžiamų tam tikrų būdų naudoti autorių teisių ir gretutinių teisių saugomus kūrinius ir kitus objektus, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (toliau – Direktyva dėl

⁴⁸ Modernisation of the EU copyright rules [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: < <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/modernisation-eu-copyright-rules>>.

Marakešo sutarties įgyvendinimo, Marakešo Direktyva) bei Reglamentas dėl Sąjungos ir trečiųjų šalių tarpvalstybinio keitimosi autorių ir gretutinių teisių saugomų tam tikrų kūriniių ir kitų objektų prieinamos formos kopijomis aklų, regos sutrikimiių ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turinčių asmeniių labui (toliau – Reglamentas dėl Marakešo sutarties įgyvendinimo, Marakešo Reglamentas).

Europos Komisijos pateikti pasiūlymai turi tris pagrindinius prioritetus: 1) užtikrinti platesnii pasirinkimą ir internetinę prieigą prie įvairaus turinio internete visos ES mastu; 2) patobulinti autorių teisių nuostatas, susijusių su moksliniais tyrimais, švietimu ir neįgaliųjų įtraukimu; 3) užtikrinti sąžiningesnę ir darnesnę rinką kūrėjams bei žiniasklaidai.

Atsižvelgiant į visii penkiii pasiūlymii aktualumą ES autorių teisei kaip tokiai, o taip pat į tai, kaip šių teisės aktii priėmimas reikšmingai pakeistii esamą situaciją, šioje dalyje juos visus ir aptarsime. Analizuojant pasiūlymus atkreiptinas dėmesys į galimą poveikii susijusioms interesii grupėms.

3.1. Internetiniii turinio paslaugii tarpvalstybinio perkeliavimo užtikrinimas

2015 m. gruodžio 9 d. Europos Komisija paskelbė pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas dėl internetiniii turinio paslaugii tarpvalstybinio perkeliavimo užtikrinimo vidaus rinkoje.⁴⁹ Šiuo pasiūlymu papildoma Direktyva 2006/123/EB dėl paslaugii vidaus rinkoje⁵⁰, Direktyva 2000/31/EB dėl kai kuriii informacinės visuomenės paslaugii, ypač elektroninės komercijos, teisiniii aspektii vidaus rinkoje⁵¹ bei Direktyva 2010/13/ES dėl valstybiii nariii įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstyti tam tikrų nuostatii, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugii teikimu, derinimo⁵².

Komentuodamas ši pasiūlymą Tarybos Pirmininkas ir Nyderlandii ekonomikos ministras Henkas Kampas (*Henk Kamp*) pareiškė, jog „Ši iniciatyva palengvins Europos piliečių gyvenimą keliaujant, nes viešėdami kitoje valstybėje

⁴⁹ 2015 m. gruodžio 9 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas dėl internetiniii turinio paslaugii tarpvalstybinio perkeliavimo užtikrinimo vidaus rinkoje (COM(2015) 627 final).

⁵⁰ 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/123/EB dėl paslaugii vidaus rinkoje (OL L 76, 27.12.2006, p. 36-68).

⁵¹ 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2000/31/EB dėl kai kuriii informacinės visuomenės paslaugii, ypač elektroninės komercijos, teisiniii aspektii vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos Direktyva) (OL L 178, 17.7.2000, p. 1-16).

⁵² 2010 m. kovo 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/13/ES dėl valstybiii nariii įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstyti tam tikrų nuostatii, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugii teikimu, derinimo (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugii direktyva) (OL L 95, 15.4.2010, p. 1-14.).

narėje jie galės toliau naudotis internetiniu turiniu, kurį jie teisėtai įgijo arba buvo užsisakę savo valstybėje narėje. Tai reiškia, kad piliečiai atostogaudami kitoje valstybėje narėje arba joje lankydamiesi darbo reikalais gali mėgautis, pavyzdžiui, muzika, filmais, žaidimais arba sporto renginiais lygiai taip pat, kaip ir namuose.“⁵³

Interneto platybėje gausu įvairiausių platformų, įgalinančių visuomenę susipažinti su literatūros, meno kūriniais, klausyti mėgstamų atlikėjų muzikos, radijo laidų, skaityti internetines laikraščių bei žurnalų versijas, žiūrėti įvairias televizijos programas ir kita. Remiantis 2014 m. atlikto Bendrijos tyrimo dėl namų ūkių ir asmenų naudojimosi informacinėmis ir ryšių technologijomis⁵⁴ duomenimis, 2014 metais net 49 % visų ES gyventojų klausėsi muzikos, žiūrėjo vaizdo įrašus ir (ar) žaidė kompiuterinius žaidimus būtent internetu, naudodamiesi ne tik stacionariais, nešiojamais ar planšetiniais kompiuteriais, bet ir išmaniaisiais telefonais⁵⁵.

Nenuostabu, jog sparčiai tobulėjant skaitmeninėms technologijoms bei populiarėjant įvairioms internetinėms turinio paslaugų platformoms, vis daugiau vartotojų nori jomis nenutrūkstamai naudotis ne tik savo šalies teritorijoje, bet ir už jos ribų. Vis dėlto, išvykę į kitą ES valstybę narę vartotojai dažnai neturi galimybės naudotis įvairiomis internetinio turinio paslaugomis, nepaisant to, jog savo šalyje pagal susitarimą su paslaugų teikėju tokiomis paslaugomis naudojasi teisėtai.

Problemos susijusios būtent su internetinių paslaugų turiniu, kadangi didelė dalis internetinėse platformose siūlomo turinio yra autorių teisių ir (arba) gretutinių teisių saugomi objektai, pavyzdžiui, knygos, muzikiniai kūriniai ar filmai. Tai apima kūrinių ir kitų saugomų objektų atgaminimo teisę, viešo paskelbimo teisę bei teisę padaryti kūrinius prieinamus. Visos šios ir kitos teisės, susijusios su kūrinių ir kitų saugomų objektų platiniu internete ES lygmeniu yra suderintos Direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo⁵⁶.

Licencijos naudotis autorių teisių ir gretutinių teisių saugomu turiniu dažniausiai suteikiamos teritoriniu pagrindu. Tai reiškia, kad jeigu internetinio

⁵³ Skaitmeninio turinio perkeliamumas. Tarybos susitarimas dėl pagrindinių principų, 2016 05 26, 288/16 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2016/05/26-portability-digital-content/>.

⁵⁴ “Bendrijos tyrimas dėl namų ūkių ir asmenų naudojimosi informacinėmis ir ryšių technologijomis“, Eurostatas, 2014.

⁵⁵ 51 % internetu besinaudojančiųjų europiečių prie jo jungiasi mobiliaisiais prietaisais. Šaltinis: „Informacinės visuomenės statistika. Namų ūkiai ir asmenys. Eurostatas, 2014.

⁵⁶ 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (OL L 167, 22.6.2001, p. 10–19).

turinio paslaugų teikėjas X, turintis licenciją suteikti internetines paslaugas, apimančias tam tikrą saugomą turinį Lietuvoje norėtų suteikti prieigą prie to paties turinio savo vartotojams, laikinai esantiems Italijoje, jo turimos licencijos nepakaktų.

Problemų kyla ir dėl turinio, kuris pats savaime nėra autorių teisių ir gretutinių teisių objektu, pvz., dėl populiarių renginių transliacijų prieinamumo internetinėmis turinio paslaugomis už vartotojo gyvenamosios valstybės ribų. Nors patys renginiai (pvz, krepšinio varžybos) nėra saugomi autorių teisių ir (ar) gretutinių teisių aktais, reikia atsižvelgti į tai, kad dažnai tokių renginių transliacijų metu naudojami kiti autorių teisių ir gretutinių teisių objektai, dažniausi iš jų – muzikiniai kūriniai ir (ar) tam tikri vaizdo reportažai. Internetinių turinio paslaugų teikėjai dažniausiai tokį turinį taip pat siūlo tik konkrečioje teritorijoje, dėl kurios sutarta su tų renginių organizatoriais. Tai reiškia, kad krepšinio varžybų ar kitų panašių renginių, o taip pat ir žinių transliacijos yra saugomos gretutinėmis teisėmis.

Atsižvelgiant į tai, kad į vieną parduodamų internetinio turinio paslaugų paketą dažniausiai patenka tiek autorių teisių ir gretutinių teisių saugomas, tiek nesaugomas turinys, kuris atskirai pateikiamas negali būti, kilo poreikis užtikrinti, jog paslaugų teikėjai nebūtų nepagrįstai varžomi ir turėtų galimybę tokį turinį padaryti prieinamu savo vartotojams laikinai esantiems kitotos ES valstybės narės teritorijoje. Būtent dėl to, siūlomas priimti reglamentas būtų taikomas visoms transliuojančiųjų organizacijų transliacijoms ir audiovizualinės žiniasklaidos paslaugoms⁵⁷, apibrėžtoms Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų Direktyvoje 2010/13/ES⁵⁸. Kita vertus, siūlomas reglamentas nebus taikomas internetinėms paslaugoms, kurias teikiant kūriniai, kiti objektai arba transliuojančiųjų organizacijų

⁵⁷ Pagal Direktyvos 2010/13/ES 1 str. 1 d. a punktą, audiovizualinė žiniasklaidos paslauga tai: i) paslauga, apibrėžta Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 56 ir 57 straipsniuose, už kurią redakcinę atsakomybę prisiima žiniasklaidos paslaugų teikėjas ir kurios pagrindinis tikslas – informavimo, pramogų ar švietimo tikslais teikti programas plačiajai visuomenei elektroninių ryšių tinklais, kaip apibrėžta Direktyvos 2002/21/EB 2 straipsnio a punkte. Tokia audiovizualinės žiniasklaidos paslauga – tai televizijos programų transliavimas, kaip apibrėžta šios dalies e punkte, arba užsakomosios audiovizualinės žiniasklaidos paslaugos, kaip apibrėžta šios dalies g punkte; i) komercinis audiovizualinis pranešimas.

⁵⁸ 2010 m. kovo 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/13/ES dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva) (OL L 95, 15.4.2010, p. 1-14.).

transliacijos naudojamos tik papildomai.⁵⁹ Tokias paslaugas galima suprasti kaip su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugomis susijusias internetines parduotuves.

Aiškinamajame reglamento projekto memorandume teigiama, kad ES intervencija užtikrins didesnę teisinę tikrumą. Taip pat užkertant kelią klausimams pažymima, jog tarpvalstybinio perkeliamumo tikslais persvarstyti visų jau sudarytų ir galiojančių sutarčių nereikės, kadangi bet kokios sutartinės nuostatos tarp paslaugos tiekėjo ir vartotojo (abonto), prieštaraujančios reglamento nuostatomis bus laikomos negaliojančiomis.

Analizuojant siūlomo reglamento nuostatas akivaizdu, jog jos suformuluotos visų pirma atsižvelgiant į rinkos prioritetus bei vartotojų lūkesčius. Pvz., siūlomo reglamento 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog “Internetinės turinio paslaugos teikėjas suteikia abonentui galimybę naudotis prieiga prie internetinių turinio paslaugų ir tomis paslaugomis jam laikinai būnant valstybėje narėje.”. Pagal reglamento 2 straipsnio a punktą, abonentas šiuo atveju yra „vartotojas, kuris pagal internetinės turinio paslaugos teikimo sutartį su paslaugos teikėju turi prieigą prie šios paslaugos ir gali ja naudotis savo gyvenamosios vietos valstybėje narėje“.

Vartotojui paranku tai, kad paslaugų teikėjas pagal šią nuostatą suteikdamas prieigą prie internetinių paslaugų turės užtikrinti, kad jam esant kitoje ES valstybėje narėje jam būtų pasiekiamas toks pats turinys, kokiu jis gali teisėtai naudotis būdamas savo gyvenamosios vietos valstybėje narėje. Kita vertus, reglamento nuostatos neįpareigoja paslaugų teikėjo užtikrinti, jog būnant kitoje valstybėje prieinamų paslaugų kokybė prilygs jų kokybei gyvenamosios vietos valstybėje narėje. Jei dėl tam tikrų priežasčių, pavyzdžiui mažesnio internetinio ryšio greičio, vartotojui prieinamų paslaugų kokybė bus prastesnė, paslaugų teikėjas už tai nebus atsakingas. Nepaisant to, remiantis siūlomo reglamento 3 straipsnio 2 punktu, jei paslaugos teikėjas susitarimu su vartotoju dėl internetinės turinio paslaugos teikimo aiškiai įsipareigoja užtikrinti tam tikro lygio paslaugos teikimo kokybę vartotojui laikinai būnant kitose valstybėse narėse, tokio susitarimo privalu laikytis. Taigi, šiame siūlomo reglamento straipsnyje įtvirtintose nuostatose akivaizdžiai derinami vartotojo ir paslaugų teikėjo interesai.

Reglamento 2 str. pateikiamos reglamente vartojamų terminų apibrėžtys, tačiau ne visos jos aiškios. Pvz., 2 straipsnio d punkte „laikinas buvimas“ apibūdinamas kaip „abonto buvimas ne savo gyvenamosios vietos, o kitoje

⁵⁹ 2015 m. gruodžio 9 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento dėl internetinių turinio paslaugų tarpvalstybinio perkeliamumo užtikrinimo vidaus rinkoje (COM(2015) 627 final).

valstybėje narėje”. Vis dėlto, nei minėtame straipsnyje, nei kitose reglamento nuostatose nėra nurodytas joks laiko limitas, taigi nėra aišku, kokios trukmės buvimas kitoje valstybėje narėje turėtų būti suprantamas kaip „laikinas“. Aišku, jog „laikinas buvimas“, kaip toks, neturėtų būti pastovus ir ilgas, tačiau praverstų koks nors trukmės apibrėžtumas, kadangi be jo kyla grėsmė valstybėse narėse „laikiną buvimą“ aiškinti skirtingai ir plačiau, nei siekiama šiuo reglamentu, kas sukeltų nesusipratimų, internetinio turinio paslaugų laikiną perkeliamumą prilyginant neribotai tarpvalstybinei prieigai.

Pasiūlyme dėl reglamento aptariami du su internetinio turinio paslaugų teikimu susiję variantai: 1) kai paslaugos, teikiamos už piniginių užmokesčių ir 2) kai paslaugos, teikiamos nemokamai su sąlyga, kad paslaugos teikėjas nustato abonento gyvenamosios vietos valstybę narę⁶⁰. Siūlomo reglamento 3 straipsnyje įtvirtintą pareigą užtikrinti tarpvalstybinį internetinių turinio paslaugų perkeliamumą iš tiesų visais atvejais turės tik tie verslo subjektai, kurių teikiamos internetinio turinio paslaugos yra mokamos. Nemokamų internetinių turinio paslaugų teikėjai „tarpvalstybinį perkeliamumą abonentui privalo užtikrinti tik tuo atveju, jei nustatinėja abonento gyvenamosios vietos valstybę narę. Todėl, jei, pavyzdžiui, vartotojas tik sutinka su internetinės turinio paslaugos teikimo sąlygomis, tačiau nesiregistruoja tokios paslaugos svetainėje (taigi paslaugos teikėjas nenustato tokio vartotojo gyvenamosios vietos valstybės narės), paslaugos teikėjas neprivalės užtikrinti tokios paslaugos tarpvalstybinio perkeliamumo“⁶¹.

Siūlomo reglamento 4 str. nustatyta, jog “<...> pagal 3 straipsnio 1 dalį internetinė turinio paslauga abonentui teikiama ir abonentas naudojasi prieiga prie jos ir ta paslauga tik gyvenamosios vietos valstybėje narėje“. Autorių teisių ir gretutinių teisių licencijų atveju tai reikštų, kad, kai paslauga vartotojams teikiama užtikrinant tarpvalstybinį perkeliamumą, atitinkamų su autorių teisėmis susijusių veiksmų vieta laikoma tik gyvenamosios vietos valstybė narė, t. y. papildomų licencijų turinio naudojimui kitoms teritorijoms nereikia. Šią nuostatą ketinama taikyti ir visais kitais tikslais, susijusiais su internetinių paslaugų, kurioms bus taikomas tarpvalstybinis perkeliamumas.

Paranku tai, jog neturinčiomis teisinės galios bus laikomos ir visos sutarčių sąlygos, prieštaraujančios teisiniam mechanizmui, kuriuo internetinio turinio

⁶⁰ 2015 m. gruodžio 9 d. Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento dėl internetinių turinio paslaugų tarpvalstybinio perkeliamumo užtikrinimo vidaus rinkoje 2 str. e p. (COM(2015) 627 final).

⁶¹ *Ibid.* Aiškinamojo memorandumo 8 psl.

paslaugų teikėjams suteikiama galimybė užtikrinti tarpvalstybinį perkeliamumą. Tai taikoma visiems sutartiniams susitarimams, įskaitant teisių turėtojų ir paslaugų teikėjų susitarimus bei paslaugų teikėjų ir jų klientų susitarimus.⁶²

Svarbu paminėti ir siūlomo reglamento 7 straipsnyje nustatytą retrospektyvų reglamento nuostatų galiojimą. Minėtas straipsnis nurodo, jog „šis reglamentas taikomas ir sutartims ir teisėms, sudarytoms ir įgytoms iki jo taikymo pradžios dienos, jei jos yra svarbios internetinio turinio paslaugos teikimui, prieigai prie jos ir naudojimuisi ja pagal 3 straipsnį po tos dienos.“. Lygiagrečiai 8 straipsnyje įtvirtinti reglamento įsigaliojimo bei taikymo terminai labai parankūs, tiek autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojams (ar jų atstovams), tiek internetinio turinio paslaugų teikėjams. Turint omenyje, jog reglamentas bus pradėtas taikyti tik praėjus 6 mėnesiams nuo jo įsigaliojimo, šio laiko tarpo turėtų pakakti prisitaikyti prie naujos padėties ir atitinkamai pakeisti naudojimosi internetinio turinio paslaugomis sąlygas.

Interesų balanso užtikrinimas. Atlikus išsamią pasiūlymo analizę matyti, jog siekta suderinti visų susijusių grupių interesus:

- 1) **Vartotojams** šio pasiūlymo įgyvendinimas reikštų neribotą priegą prie įvairaus pobūdžio informacijos, muzikos, filmų bei kito kultūrinio turinio, kuriuo jie įpratę naudotis savo valstybėje, net ir kelionių Europos Sąjungoje metu.
- 2) Poveikis **autorių ir gretutinių teisių turėtojams**: atsižvelgiant į tai, kad teisių turėtojams žadama užtikrinti galimybę reikalauti, jog paslaugų teikėjai imtųsi priemonių patikrinti, ar jų saugomas turinys teikiamas laikantis šio reglamento nuostatų, bei į tai, kad nereikės persvarstyti jau sudarytų licencijavimo sutarčių, pasiūlymas atrodo palankus ir teisių turėtojams.
- 3) Atitinkamai atsižvelgta ir į **paslaugų teikėjų** interesus: reglamente nustatoma apsauginė sąlyga, pagal kurią priemonės, kurių autorių teisių ir gretutinių teisių subjektai reikalauja imtis, turi būti pagrįstos ir proporcingos tam, ką norima pasiekti. Taip pat, paslaugų teikėjams aktualu tai, jog naujos tarpvalstybinio internetinių paslaugų prieinamumo galimybės turėtų pritraukti daugiau vartotojų, taip skatinant jų verslo augimą.

⁶² *Ibid.*

2017 m. vasario 7 d. pasiektas preliminarus susitarimas dėl kliūčių internetinių turinio paslaugų tarpvalstybiniam perkeliamumui vidaus rinkoje pašalinimo. ES Tarybai ir Europos Parlamentui oficialiai patvirtinus sutartą tekstą, šios taisyklės bus pradėtos taikyti visose ES valstybėse narėse nuo 2018 m. pradžios.⁶³

3.2. Platesnė internetinė prieiga prie televizijos ir radijo programų ES mastu

2016 m. rugsėjo 14 d. Europos Komisija paskelbė pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento, kuriuo nustatomos naudojimosi autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis, taikytinomis tam tikroms transliuojančiųjų organizacijų internetu transliuojamoms programoms bei transliuojamoms televizijos ir radijo programoms, taisyklės⁶⁴. Šis pasiūlymas yra antrojo Komisijos „žingsnio“ Vieningos skaitmeninės rinkos link dalis. Kaip teigė už skaitmeninę rinką atsakingas eurokomisaras Andrus Ansipas (*Andrus Ansip*) – „Visi rinkos dalyviai – tiek tradiciniai transliuotojai, tiek ir transliuojantys internetu – turi žaisti pagal tas pačias taisykles“.

Šis pasiūlymas dera su dabartiniais autorių teisę reglamentuojančiais ES teisės aktais, tokiais kaip Direktyva 93/83/EEB, Direktyva 2001/29/EB, Direktyva 2006/115/EB ir Direktyva 2014/26/ES. Šiomis direktyvomis ir šiuo pasiūlymu prisidedama prie vidaus rinkos veikimo, užtikrinamas aukštas teisių subjektų apsaugos lygis ir sudaromos sąlygos lengviau įsigyti teises. Kadangi šio reglamento nuostatos turėtų suteikti vartotojams tapvalstybinę prieigą prie audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų, juo papildoma Direktyva 2010/13/ES.⁶⁵

Papildant Komisijos ankstesnį pasiūlymą dėl internetinių turinio paslaugų perkeliamumo, šiuo reglamentu siūloma įtvirtinti teisinį instrumentą, kuris panaikintų tam tikrus visos ES mastu egzistuojančius teritorinius barjerus radijo ir televizijos srityje.

⁶³ Digital Single Market: EU negotiators agree on new rules allowing Europeans to travel and enjoy online content services across borders, European Commission - Press release, Brussels, 7 February 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-225_en.htm>.

⁶⁴ 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento, kuriuo nustatomos naudojimosi autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis, taikytinomis tam tikroms transliuojančiųjų organizacijų internetu transliuojamoms programoms bei transliuojamoms televizijos ir radijo programoms, taisyklės (COM(2016) 0594 final).

⁶⁵ 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento, kuriuo nustatomos naudojimosi autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis, taikytinomis tam tikroms transliuojančiųjų organizacijų internetu transliuojamoms programoms bei transliuojamoms televizijos ir radijo programoms, taisyklės (COM(2016) 0594 final).

Prieš įsigilinant į konkrečius pasiūlymus, susijusius su naudojimosi autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis, taikytinomis tam tikroms transliuojančiųjų organizacijų internetu transliuojamoms programoms bei transliuojamoms televizijos ir radijo programoms, pravartu apžvelgti dabartinę su transliavimu bei retransliavimu susijusią situaciją, reglamentavimą šioje srityje, problemas ir esamo reguliavimo pakeitimų poreikį.

Visos teisės, susijusios su kūrinų ir kitų saugomų objektų platinimu internete ir televizijos bei radijo programų retransliavimu ES mastu yra suderintos Direktyva 2001/29/EB. Tai tokios teisės kaip atgaminimo teisė, teisė viešai skelbti kūrinius ir teisė kitus objektus padaryti viešai prieinamus. Nepaisant interneto bei skaitmeninių technologijų įneštų pokyčių, tradicinė televizija vis dar aktuali visuomenei kaip naujienų bei mėgstamų pramoginių laidų šaltinis⁶⁶. Remiantis statistiniais duomenimis, net 96 procentai vartotojų Europoje nors kartą per savaitę žiūri pasirinktas televizijos programas.

Šiais laikais transliuojančios organizacijos kasdien transliuoja daug įvairaus pobūdžio programų, kurias arba sukūrė pačios, arba „pertransliuoja“ pagal licencijas, įsigytas iš kitų transliuotojų. Dėl technologijų pažangos, atsirado ir naujų radijo ir televizijos programų platinimo būdų. Siekiant patenkinti vartotojų poreikius, transliuotojai be įprastinių radijo ir televizijos transliavimo paslaugų ėmė siūlyti ir papildomas vienalaikio transliavimo ir (ar) laidų įrašų teikimo paslaugas. Transliuojančiųjų organizacijų radijo ir televizijos programas, sujungtas į tam tikrus paslaugų paketus, vartotojams prieinamomis padaro ir retransliavimo paslaugų teikėjai, realiu programų transliacijų metu retransliuodami jas palydoviniu, kabeliniu, skaitmeniniu ryšiu, vidiniais IP grindžiamais tinklais ar atviru internetu.

Bėda ta, jog praktiškai kiekvienoje transliuojamoje programoje neišvengiamai yra vienokių ar kitokių autorių teisių ir gretutinių teisių saugomų objektų, pvz., literatūros, muzikinių ar audiovizualinių kūrinių⁶⁷, dėl kurių naudojimo turi būti gauti atitinkami leidimai. Transliuotojai dažniausiai susitaria su teisių turėtojais, jog programos, apimančios jų darbus, bus transliuojamos tik tam

⁶⁶ Struktūrinė verslo statistika. Eurostat, 2012 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/data/database?p_p_id=NavTreeporletprod_WAR_NavTreeporletprod_INSTANCE_Wg8pz4NjomG2&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1>.

⁶⁷ Pagal ATGTĮ 2 str. 4 d.: Audiovizualinis kūrinys – kinematografinis kūrinys ar kitas kinematografinėmis priemonėmis išreikštas kūrinys, sudarytas iš tarpusavyje susijusių vaizdų, perteikiančių judesį, lydimą ar nelydimą garso, įrašytas (užfiksuotas) materialioje vaizdo įrašymo laikmenoje. (Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999-06-09, Nr. 50-1598).

tikros teritorijos ribose, t. y. licencijos būna ribotos teritoriniu pagrindu. Dėl šios priežasties transliuojančiųjų organizacijų programos kitose ES valstybėse narėse gyvenantiems ar laikinai apsistojusiems asmenims dažnai būna neprieinamos internetu.

Norint transliuoti savo programas ir ES mastu, transliuotojančios organizacijos teisės į kūrinius ir kitus saugomus objektus turi turėti visose ES valstybėse narėse. Atsižvelgiant į tai, jog dažnai teisės į kūrinių priklauso keliems skirtingiems subjektams, o taip pat į tai, jog transliuojančioms organizacijoms gali tekti įsigyti teises naudoti kūrinius per itin trumpą laiką (rengiant su naujienomis susijusią programą, pvz., žinias), kas apsunkina licencijų įgijimą. Su tokiais pačiomis problemomis susiduria ir retransliavimo paslaugas teikiančios organizacijos. Autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojų atžvilgiu tai taip pat opus klausimas, kadangi transliavimo ir (ar) retransliavimo paslaugų teikėjai, nesugebėję laiku gauti reikiamų leidimų, gali nuspręsti kūrinius ar kitus autorių teisių ir gretutinių teisių saugomus objektus programose naudoti be teisių subjektų leidimo arba už naudojimąsi teisėmis neatlyginę.

Aiškinamajame siūlomo Reglamento memorandume nurodomas šio pasiūlymo tikslas: „priderinant Sąjungos teisinę sistemą, paskatinti tarpvalstybiniu mastu teikti transliavimo paslaugas papildančias internetines paslaugas ir sudaryti palankesnes sąlygas skaitmeninei kitų valstybių narių televizijos ir radijo programų retransliacijai uždaraisiais tinklais“. Užsibrėžtą tikslą tikimasi pasiekti transliavimo paslaugas papildančioms internetinėms paslaugoms pritaikius Palydovinio transliavimo ir kabelinio perdavimo direktyvoje 93/83/EEB⁶⁸ įtvirtintą kilmės šalies principą.

Kilmės šalies principas leidžia transliuotojui, gavusiam reikiamas licencijas palydoviniam transliavimui vienoje iš valstybių narių, teikti savo palydoviniais tinklais teikiamas paslaugas ir kitose valstybėse narėse. Tačiau, kilmės šalies principas šiuo metu yra taikomas tik transliacijoms, tuo tarpu tų pačių transliuotojų internetinėms paslaugoms bei užsakomosioms vaizdo programų paslaugoms (UVP; angl. – *video-on-demand services, VoD*) netaikomas.

Prieš pateikiant pasiūlymą dėl šio reglamento, buvo atliktas Direktyvos 93/83/EEB vertinimas. Vertinimas parodė, kad kilmės šalies principo taikymas

⁶⁸ 1993 m. rugsėjo 27 d. Tarybos Direktyva 93/83/EEB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklių, taikomų palydoviniam transliavimui ir kabeliniam perdavimui, koordinavimo (OL L 248, 6.10.1993, p. 15-21).

palydoviniam transliavimui bei privalomo kolektyvinio administravimo kabeliniam transliavimui nustatymas palengvino autorių teisių ir gretutinių teisių licencijų įsigijimą, kurios reikalingos norint teikti tarpvalstybines palydovinio transliavimo bei kitų ES valstybių narių programų palydovinio retransliavimo paslaugas.⁶⁹ Pagal siūlomo reglamento nuostatas, kilmės šalies principas būtų taikomas ir retransliavimo paslaugų teikėjams.

Palydovinio transliavimo ir kabelinio perdavimo direktyva numato privalomą kolektyvinį administravimą kitų ES valstybių narių kabelinės televizijos ir radijo laidų retransliavimui. Šiuo Reglamento projektu siūloma kolektyvinį administravimą pagal analogiją padaryti privalomu ir transliacijoms kitais uždalais elektroninių ryšių tinklais, pavyzdžiui, televizijai interneto protokolu (IPTV).

Nors šie pasiūlymai savaime nedraudžia geografinio blokavimo⁷⁰, tai turėtų būti tolimesnis žingsnis siekiant panaikinti išimtinę licencijų teritorinį pobūdį, kas, savaime suprantama, derėtų su Bendros skaitmeninės rinkos strategijoje nurodytais tikslais. Iš Komisijos pasiūlymų taip pat akivaizdu, jog dėmesys atkreiptas ir į didėjančią kalbinių mažumų ir asmenų, gyvenančių ne savo gimtojoje valstybėje narėje prieigos prie kitų nei gyvenamosios vietos valstybės narės programų transliacijų paklausą.

Interesų balanso užtikrinimas:

- 1) **Visuomenės interesai.** Priėmus šį reglamentą, visuomenei būtų sudarytos palankesnės sąlygos susipažinti su kultūrine medžiaga, naujienomis ir kita informacija, kadangi reglamento nuostatomis būtų suteikta prieiga prie didesnio televizijos ir radijo programų pasirinkimo visos Europos Sąjungos mastu.
- 2) **Paslaugų teikėjų interesai.** Atsižvelgiant į tai, kad transliuotojai siūlomo reglamento nuostatomis nėra įpareigoti tarpvalstybiniu mastu teikti savo papildomas internetines paslaugas, o retransliavimo paslaugų teikėjai neįpareigojami siūlyti kitų valstybių narių programų, o taip pat į tai, kad siūloma supaprastinta licencijų gavimo tvarka, šio reglamento priėmimas ir įsigaliojimas labai palankus paslaugų teikėjams.

⁶⁹ 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento, kuriuo nustatomos naudojimosi autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis, taikytinomis tam tikroms transliuojančiųjų organizacijų internetu transliuojamoms programoms bei transliuojamoms televizijos ir radijo programoms, taisyklės (COM(2016) 0594 final).

⁷⁰ Geografinis blokavimas (angl. *geo-blocking*) – internetu prekiaujančių bendrovių taikoma praktika, kuria dažnai be jokio pateisinimo ribojama europiečių galimybė naudotis kitose ES šalyse siūlomomis internetinėmis paslaugomis arba jie yra nukreipiami į vietos parduotuvę, kurios kainos skiriasi.

- 3) **Teisių turėtojų interesai.** Reglamento įsigaliojimo atveju, teisių turėtojai įgytų naujų licencijų suteikimo galimybių ir dėl to gautų papildomų pajamų. Kita vertus, kilmės šalies principo taikymo išplėtimas, numatytas pasiūlyme, galėtų riboti teisių turėtojų galimybes suteikti licencijas tik konkrečioms teritorijoms, o kartu ir teisę nuspręsti, kokių mastu naudojami jų kūriniai ir (ar) kiti saugomi objektai.

3.3. Išimčių ir apribojimų pritaikymas tarpvalstybinei skaitmeninei aplinkai

Kaip minėta pirmojoje šio darbo dalyje, siekiant autorių ir gretutinių teisių turėtojų bei visuomenės interesų balanso, teisės aktuose yra įtvirtinamos tam tikros išimtys ir apribojimai. Tai reiškia, kad jeigu potencialus kūrinio naudojimas patenka į įstatymais nustatytą išimtinių situacijų apibrėžtį, teisių turėtojas neturi galios uždrausti to kūrinio naudojimo, kadangi pats įstatymas tokį naudojimą leidžia.

Skaitmeninės technologijos įnešė tam tikrų abejonių, kokie veiksmai patenka į dabar galiojančias autorių teisių ir gretutinių teisių išimtis, o kokiems veiksams, vis dėlto, reikėtų gauti atitinkamus teisių turėtojų leidimus. Siūlomos Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje nuostatomis siekiama įnešti aiškumo ir suteikti teisinį tikrumą.

3.3.1. Tekstų ir duomenų gavyba

Tekstų ir duomenų gavyba (TDG) – tai bet koks automatizuotas analitinis metodas, kuriuo siekiama analizuoti skaitmeninės formos tekstą ir duomenis, kad būtų gauta informacijos, tokios kaip modeliai, tendencijos ir koreliacijos.⁷¹ Nepaisant sudėtingo techninio apibrėžimo, tekstų ir duomenų gavyba (angl. – *text and data mining*) kasdien atneša daug praktinės naudos, tiek mokslininkams, atliekantiems įvairius tyrimus, tiek ir visuomenei apskritai. Mokslininkų darbui tai būtina, nepakeičiama priemonė, padedanti nepalyginamai greičiau išanalizuoti didelius tekstų ir kitų duomenų kiekius. Taigi, tekstų ir duomenų gavybą galima būtų pavadinti mokslo, kūrybos ir net visuomenės vystymosi varikliu.

Dabartinė situacija. Nors tyrimų atžvilgiu gerai, jog mokslininkai šiais laikais turi prieigą prie daugiau duomenų, duomenų apimtis tokia didelė, jog

⁷¹ 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje (COM/2016/0593 final - 2016/0280 (COD)), 2 str. 2 p.

efektyviai juos išanalizuoti tapo praktiškai neįmanoma atsižvelgiant į turimus ribotus žmogiškuosius išteklius. Duomenų kiekis tiesiog per didelis. Būtent dėl to tekstų ir duomenų gavyba tapo ypatingai svarbi, nepakeičiama šių laikų priemonė, palengvinanti bei pagreitinanti mokslinius tyrimus visuose lygmenyse.

Nepaisant to, kad tekstų ir duomenų gavybos privalumai bei nauda mokslui akivaizdūs, Europos Sąjungos lygmeniu išnaudoti pilną šio duomenų analizės metodo potencialą trukdo teisinis neužtikrintumas. Tą netikrumą lemia dabartinio ES autorių teisės reglamentavimo, susijusio su tekstų ir duomenų gavybos technologijų būdais spraga.

Pagrindinė problema yra ta, kad tekstų ir duomenų gavyba apima autorių teisių saugomų darbų atgaminimą, taigi kyla neaiškumų ar toks laikinas atgaminimas turėtų būti traktuojamas kaip trumpalaikis / atsitiktinis, pagal Direktyvos 2001/29/EB 5 str. 1 dalyje įtvirtintą privalomą išimtį, ar ne. Pavyzdžiui, galima teigti, jog kažkuriuo tekstų ir duomenų gavybos proceso metu atgaminant autorių teisių saugomus objektus yra padaromos jų kopijos, kurios greičiausiai yra ilgalaikės, todėl minėta laikinųjų kopijų – trumpalaikio atgaminimo išimtis negali būti taikoma.

Kita problema – tekstų ir duomenų gavybos ekonominio pobūdis. Nors pavienių kopijų atgaminimas komercinės vertės, kaip tokios gal ir neturi, apdorojus duomenis gautas rezultatas gali būti panaudotas komerciniais tikslais, o tai reikštų, kad jau vien informacijos apdorojimo tikslais gali reikėti teisių turėtojų leidimo.

Siekiant išspręsti susiklosčiusią situaciją ir įnešti tam tikro teisinio aiškumo, Europos Komisijos pasiūlytoje direktyvoje siekiama įtvirtinti privalomą išimtį, susijusią su tekstų ir duomenų gavyba. Pagal siūlomą direktyvos 3 str. 1 dalį, „Valstybės narės nustato Direktyvos 2001/29/EB 2 straipsnyje, Direktyvos 96/9/EB 5 straipsnio a punkte ir 7 straipsnio 1 dalyje ir šios direktyvos 11 straipsnio 1 dalyje nustatytą teisių išimtį dėl mokslinių tyrimų organizacijų atlikto atgaminimo ir perkėlimo siekiant atlikti kūrinų ar kitų objektų, su kuriais jos gali teisėtai susipažinti, tekstų ir duomenų gavybą mokslinių tyrimų tikslais.“

Pagal šią nuostatą, siūloma tekstų ir duomenų gavybos išimtis nebus taikoma teisės turėtojui atsisakius suteikti „teisėtą prieigą“ prie jo kūrinų ar kitų saugomų objektų arba tuo atveju, kuomet „teisėtą prieigą“ teisių turėtojas sutinka suteikti tik sąlyginai. Tai reiškia, jog daugelis mokslinių tyrimų organizacijų negalės gauti prieigos prie duomenų bazių, kurios yra svarbios atitinkamam tekstų ir duomenų gavybos mokslinio tyrimo projektui.

Analizuojant šią nuostatą reiktų atkreipti dėmesį į jos terminologiją. Minėtame straipsnyje kalbama apie „tekstų ir duomenų gavybą mokslinių tyrimų tikslais“. Vis dėlto, tekstų ir duomenų gavyba naudojama ne vien mokslinių tyrimų tikslais, todėl straipsnyje naudojami terminai gali sukelti neaiškumą.

To paties straipsnio pirmojoje dalyje naudojamas terminas „mokslinių tyrimų organizacijos“ apima ir universitetus, mokslinių tyrimų institutus ar bet kurią kita organizaciją, kurios svarbiausias tikslas yra vykdyti mokslinius tyrimus arba vykdyti mokslinius tyrimus ir teikti švietimo paslaugas⁷². Nepaisant to, šią terminologiją, tiesiogiai susijusią su išimties taikymu reikia pasiaiškinti išsamiau.

Komisija siūlo išimtį, kuri taikoma tik mokslinių tyrimų organizacijoms, t. y. ribotam subjektų ratui. Tai reiškia, kad visiems kitiems subjektams, ketinantiems pasitelkti tekstų ir duomenų gavybą kūrinių ir (ar) kitų objektų analizavimui, ir toliau reikės gauti atitinkamas licencijas iš autorių ir gretutinių teisių turėtojų. Atsižvelgiant į tai kyla abejonių dėl siūlomos išimties veiksmingumo.

Siūlomos direktyvos 3 str. 3 dalyje nustatyta, jog „Teisių turėtojams leidžiama taikyti priemones, užtikrinančias tinklų ir duomenų bazių, kuriuose priglobti kūriniai ar kiti objektai, saugumą ir vientisumą.“ Įsigaliojus šiai nuostatai įmanomas teisių turėtojų piknaudžiavimas šia teise, apribojant tekstų ir duomenų gavybą bei užkertant kelią mokslininkams naudoti savo turimas tekstų ir duomenų gavybos priemones. Autorių teisės normos suteikia teisių turėtojams galimybę kontroliuoti su jų kūrinių ar kitų saugomų objektų naudojimu susijusius veiksmus. Tačiau, tekstų ir duomenų gavybos negalima prilyginti kūrinio naudojimui. Suprantama, jog įtraukiant šią nuostatą buvo siekiama interesų balanso, tačiau suteikiant teisių turėtojams nepagrįstai daug galios šiuo atžvilgiu, interesų balanso nebus. Dar daugiau – dėl šios nuostatos įtraukimo visa tekstų ir duomenų gavybai skirta išimtis gali būti neefektyvi.

Apibendrinus, galima teigti, jog ši išimtis suteiks Europos Sąjungai galimybę vystyti ir galbūt net pasiekti pilną europiečių mokslinių tyrimų potencialą, tuo pačiu suteikiant daugiau reikšmės mokslinių tyrimų srityje pasauliniu mastu, tačiau dėl kai kurių minėtų aspektų išimtis kritikuotina. Ypač turint omenyje jos ribotumą subjektų ir paskirties atžvilgiu. Siūlomos išimties tekstą reikėtų pakoreguoti taip, jog pagal jį tekstų ir duomenų gavyba būtų leidžiama ne tik

⁷² *Ibid.* 2 str. 2 p.

mokslinių tyrimų organizacijoms nekomerciniais mokslinių tyrimų tikslais, bet ir bet kitiems subjektams (pvz., žurnalistams, rašytojams) bet kokiais kitais tikslais.

Galima teigti, jog išimtys, jų pobūdis bei sąlygos, atspindi politinius sprendimus ir propaguojamas vertybes. Atsižvelgiant į tai, jų teikiama nauda neturėtų priklausyti vien nuo teisių turėtojų sprendimų. Ypač turint omenyje išimtis, susijusias su pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių, o taip pat ir viešųjų interesų užtikrinimu.

3.3.2. Kūrinių ir kitų objektų naudojimas skaitmeninėje ir tarpvalstybinėje mokymo veikloje

Šiais, technologijų laikais beveik nebeliko tokios mūsų gyvenimo srities, kurioje nenaudotumėm vienokių ar kitokių technologijų. Švietimas – ne išimtis. Jokia naujiena, jog greta tradicinių mokymo priemonių (tokių kaip vadovėliai), mokytojai bei dėstytojai dažnai kaip pagalbines medžiagas pasitelkia ir kitus autorių teisių ir gretutinių teisių saugomus objektus, pavyzdžiui muzikinius kūrinius, filmus ir kita. Taip pat, vis daugiau mokyklų savo mokymo procese naudoja elektroninėje erdvėje patalpintą mokomąją medžiagą ar elektronines mokomąsias programas. Deja, dėl egzistuojančių su autorių teise susijusių ribojimų tokie mokymo / mokymosi įrankiai prieinami ne visiems.

Prieš naudodami autorių teisių ar gretutinių teisių saugomus objektus savo darbe mokytojai turi įsitikinti, jog gali teisėtai tai daryti. Tai reiškia, jog jiems reikia arba 1) bandyti gauti reikiamas licencijas, arba 2) tikėtis, jog jų veiksmai teisėti pagal galiojančias autorių teisių ir gretutinių teisių išimtis bei apribojimus. Čia galima įžvelgti keletą problemų, su kuriomis susiduriama tokiu atveju. Pavyzdžiui, gali būti sunku ar net neįmanoma gauti reikiamas licencijas, nepavykus rasti teisių turėtojo ar su juo susisiekti. Kita problema – teisių turėtojas už licencijos suteikimą gali reikalauti tokio dydžio atlygio, kokio atitinkama švietimo įstaiga mokėti nėra pajėgi.

Išimčių ir apribojimų alternatyva. Tarp Europos Sąjungos lygmeniu nustatytų išimčių ir apribojimų galime rasti ir išimčių, susijusių su mokymo veikla. Pagal Direktyvos 2001/29/EB 5 straipsnio 3 dalies a punktą valstybės narės gali nustatyti išimtis arba apribojimus, jeigu autorių teisių objektas naudojamas „vien iliustracijos tikslais mokomajame arba mokslo tiriamajame darbe, jeigu nurodomas šaltinis, įskaitant autoriaus vardą, išskyrus atvejus, kai tai padaryti neįmanoma, ir

ties, kiek tai pateisina nekomerciniai tikslai“. Ši išimtis apima atgaminimo teisę⁷³ bei viešo paskelbimo teisę⁷⁴.

Atitinkamai, pagal Direktyvos 96/9/EB 6 straipsnio 2 dalies b punktą valstybės narės turi galimybę numatyti duomenų bazių autorių teisių išimtis jeigu duomenų bazė naudojama tik mokymo ir mokslinių tyrimų iliustracijoms, tiksliai nurodant informacijos šaltinį ir įrodžius nekomercinį siekiamų tikslų pobūdį.

Abiejų direktyvų nuostatose, įtvirtinančiose išimtis mokymo tikslais, vartojami terminai „ilustracijos tikslas“ ir „ilustracijos“. Išimtį iliustracijoms ar naudojimui iliustracijos tikslais galima suprasti kaip leidimą mokytojui / dėstytojui naudoti autorių teisių ir (ar) gretutinių teisių objektus siekiant paaiškinti, geriau atskleisti pamokos temą, kitaip tariant naudoti juos kaip pavyzdžius.

Nors ši su mokymu susijusi išimtis buvo įgyvendinta ES valstybėse narėse, jos įgyvendinimas ir taikymas skiriasi. Skiriasi pagal tai, kokiems autorių teisių saugomiems objektams ir (ar) kokiems naudojimo būdams ši išimtis gali būti taikoma. Kai kuriose valstybėse narėse, pavyzdžiui Prancūzijoje, naudojimo iliustracijos tikslais išimtis netaikoma vadovėliams. Tuo tarpu Vokietijoje audiovizualiniai kūriniai patenka į šios išimties taikymo sritį tik tuomet, jei nuo jų išleidimo yra praėję bent du metai.⁷⁵

Trūksta ir teisinio tikrumo dėl išimties taikymo kūrinių ir kitų saugomų objektų naudojimui skaitmeninėje aplinkoje. Kai kuriose valstybėse narėse⁷⁶ išimtį nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinančiose nuostatose leidžiamas tik atgaminimas ant popieriaus, tad neaišku ar išimtį galima taikyti skaitmeniniam atgaminimui ir naudojimui.

Siekiant išspręsti šias ir kitas su mokymo išimtimi susijusias problemas bei įnešti daugiau aiškumo, Europos Komisijos siūlomoje Direktyvoje bandoma pritaikyti mokymo išimtį skaitmeniniam amžiui. Pagal siūlomos direktyvos 4 str., 1 d., valstybės narės nustato Direktyvos 2001/29/EB 2 ir 3 straipsniuose, Direktyvos 96/9/EB 5 straipsnio a punkte ir 7 straipsnio 1 dalyje, Direktyvos 2009/24/EB 4 straipsnio 1 dalyje ir šios direktyvos 11 straipsnio 1 dalyje nustatytų teisių išimtį ar apribojimą, kad leistų skaitmeninį kūrinių ir kitų objektų naudojimą tik mokymo iliustracijoms, įrodžius nekomercinį siekiamų tikslų pobūdį, su sąlyga, kad

⁷³ Direktyvos 2001/29/EB 2 str.

⁷⁴ *Ibid.*, 3 str.

⁷⁵ TRIAILLE, J. P. *et al.* "Study on the application of Directive 2001/29/EC on copyright and related rights in the information society". De Wolf & Partners, 2013, p. 368.

⁷⁶ Pvz., Graikijoje, Kroatijoje.

naudojimas: (a) vyksta švietimo įstaigos patalpose ar per švietimo įstaigos saugųjį elektroninį tinklą, kurio prieigą turi tik švietimo įstaigos moksleiviai ar studentai ir mokytojai (dėstytojai), (b) vyksta nurodant šaltinį, įskaitant autoriaus pavardę, nebent tai neįmanoma⁷⁷.

Analizuojant siūlomo straipsnio nuostatas matyti, jog išimtis siejama specifiskai su kūrinių ir kitų saugomų objektų naudojimu švietimo įstaigų patalpose, kas reiškia, jog mokytojų / dėstytojų ir (ar) mokinių / studentų vykdomas skaitmeninis naudojimas autorių teisių saugomais objektais už švietimo įstaigos ribų į išimties apimtį nepateks. Ir nesvarbu, kad kūrinių būtų siekiama naudotis būtent mokymo „ilustracijoms“ nekomerciniais tikslais.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad 4 str. 1 d. a punkte vartojamas terminas „švietimo įstaigos saugusis elektroninis tinklas, kurio prieigą turi tik švietimo įstaigos moksleiviai ar studentai ir mokytojai (dėstytojai)“, t. y. intranetas. Kiek švietimo įstaigų turi intranetą? Tikrai ne kiekviena. Kadangi skaitmeninis kūrinių ir kitų objektų naudojimas internetu nuostatoje neįtvirtintas, švietimo įstaigos, kuriose intraneto nėra, ir toliau susidurs su tomis pačiomis problemomis, siekdamos gauti atitinkamas licencijas.

Galiausiai, pagal siūlomos direktyvos 4 str. 2 d. valstybėms narėms suteikiama teisė nustatyti, kad pagal 1 dalį priimta išimtis netaikoma apskritai ar specifinių tipų kūrinių ar kitų objektų atžvilgiu, *jei rinkoje galima lengvai gauti tinkamų licencijų*, kuriomis leidžiami 1 dalyje aprašyti veiksmai. Visų pirma, neaišku, ką reiškia „lengvai gauti tinkamų licencijų“? Vien „lengvai gaunamų tinkamų licencijų“ idėja gali užkirsti kelią saugomų objektų naudojimui skaitmeninėje ir tarpvalstybinėje mokymo veikloje pagal „mokymo išimtį“. Tai gali būti pasiekama tiesiogiai (nesuteikiant licencijos) arba netiesiogiai (nustatant papildomas, nesąžiningas licencijavimo sąlygas, kurių mokymo įstaigos įvykdyti neįstengtų).

Pagal Vokietijos autorių teisų ir gretutinių teisių akto (vok.- *Urheberrechtsgesetz, UrhG*) 52a straipsnį, universitetų dėstytojai gali autorių teisių saugomus tekstus (pvz., periodinius straipsnius ir ištraukas iš knygų) padaryti laisvai prieinamus studentams, studijuojantiems jų dėstomą dalyką, slaptažodžiu apsaugotame portale, ribotu mastu ir tik to semestro, kuomet dėstomas atitinkamas dalykas, metu. Tai leidžiama be išankstinio kūrinių autorių ar leidėjų sutikimo.

⁷⁷ 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje (COM/2016/0593 final - 2016/0280 (COD)).

Štutgarto universitete, kaip pagrindinė tokia mokymo platforma buvo naudojama *Ilias* platforma. Platformą naudojančys subjektai (šiuo atveju – Štutgarto universitetas) mokėdavo fiksuotą mokestį kolektyvinei teisių administravimo asociacijai *VG-Wort* (*Verwertungsgesellschaft Wort*), kuri, savo ruožtu, perduodavo užmokestį teisių turėtojams.

2016 m. Švietimo ministrų konferencija (KMK) ir *VG-Wort* sudarė naują, bendrąjį susitarimą, prie kurio atskiri universitetai gali prisijungti ir kuris įsigaliojo nuo 2017 m. sausio 1 d. Skirtingai nuo iki šiol mokėto fiksuoto mokesčio, šiuo susitarimu reikalaujama individualių kūrinių naudojimo įrodymus, individualių mokesčių ir suteikia *VG-Wort* universitetų IT infrastruktūrų audito teises. Osnabriuko universiteto atlikto mokymo platformos naudojimo pagal naujas sąlygas tyrimo rezultatai parodė, jog įvairių kūrinių prieinamumas studentams sumažėjo 75%, kadangi universiteto administracinės ir personalo išlaidos buvo pernelyg didelės.⁷⁸

Kaip rodo Vokietijos patirtis su tokia nuostata (§ 52a UrhG), net labai profesionalios švietimo įstaigos nėra pajėgios įgyvendinti tokių taisyklių. Teisinis netikrumas užkerta kelią remtis išimtimi.

Atsižvelgiant į tai, kad vis daugiau ir daugiau kūrinių yra patalpunami internetinėse platformose (o kai kurie jų kitokiu būdu ir nėra viešiniai), labai svarbu, kad mokslininkai, studentai ir kiti visuomenės nariai turėtų galimybę autorių teisių ir greturinių teisių saugomais objektais skaitmeninėje ir tarpvalstybinėje mokymo veikloje.

Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje 4 straipsnio 1 dalyje įtvirtinant išimtį, antrąja dalimi aiškiai parodoma, jog kūrinių ir kitų objektų naudojimas skaitmeninėje ir tarpvalstybinėje mokymo veikloje ir toliau priklausys nuo licencijavimo.

Kadangi ši nuostata suteikia valstybėms narėms teisę savo nacionaliniuose teisės aktuose naujosios mokymo išimties neįtvirtinti ir netaikyti, kyla abejonių dėl mokymo išimties efektyvumo apskritai. O taip pat, akivaizdžiai padaro mokymo išimtį neprivalomą. Vien dėl suteikiamos prerogatyvos, situacija, susijusi su kūrinių ir kitų objektų naudojimu skaitmeninėje ir tarpvalstybinėje mokymo veikloje gali

⁷⁸ Information for Students on the Use of Copyright-Protected Texts used in Teaching (§52a UrhG) [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: < <https://www.ub.uni-stuttgart.de/lernen-arbeiten/52a.en.html>>.

likti nepakitusi, jei siūloma Direktyva bus priimta su dabartine 4 str. 2 d. formuluote.

3.3.3. Kultūros paveldo išsaugojimas

Viena svarbiausių kultūros paveldo įstaigų, tokių kaip bibliotekos, archyvai, muziejai ir kt., funkcijų yra kultūros paveldo išsaugojimas ateities kartoms. Kultūros paveldo įstaigose visos ES mastu yra saugomos įvairių kūrinių kolekcijos. Dėl nesustabdomos laiko tėkmės ir kitų veiksnių, kūriniai pamažu nyksta. Pavyzdžiui, Nacionalinė Didžiosios Britanijos biblioteka šiuo metu⁷⁹ gali pasigirti neįtikėtina gausia garso įrašų kolekcija net 42 skirtingais formatais. Tačiau, dėl laikmenų, kuriose užfiksuoti įrašai senėjimo / dėvėjimosi, didelė dalis dabartinės kolekcijos bus prarasta laiku nesiėmus atitinkamų veiksmų⁸⁰. Atsižvelgiant į tai, kad kultūros paveldo įstaigų rinkinius sudaro autorių teisių ir (ar) gretutinių teisių objektai, jų atgaminimui, kuris dažnai apima kopijavimą, pagal galiojančių teisės aktų normas reikalingi atitinkami teisių į tuos kūrinius turėtojų leidimai.

Kaip ir kitose srityse, taip ir su kultūros paveldo išsaugojimu susijusiems veiksams didelę įtaką daro skaitmeninės technologijos. Nors jų dėka atsiranda naujų būdų kultūros paveldo išsaugojimui, ne visose ES valstybėse narėse tais būdais galima pasinaudoti. Atsižvelgiant į tikslo⁸¹ svarbą, valstybės narės savo nacionaliniuose teisės aktuose yra įgyvendinusios šiaip neprivalomą Direktyvos 2001/29/EB 5 str. 2 d. c punkte įtvirtintą „atgaminimo specifiniais atvejais išimtį“. Tai reiškia kūrinių atgaminimą specifiniais atvejais viešosiose bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, nesiekiant tiesioginės ar netiesioginės ekonominės ar komercinės naudos. Tačiau, nacionaliniuose įstatymuose įtvirtintos išimtys skirtingose valstybėse narėse skirasi, dažnai yra neaiškios, per siaurai suformuluotos⁸², nepritaikytos skaitmeniniams kultūros paveldo kolekcijose esančių kūrinių ir kitų objektų išsaugojimo būdams. Taip pat, galima įsivaizduoti, kad licencijų gavimas dideliems kiekiams kūrinių ir kitų

⁷⁹ 2015 metų duomenimis.

⁸⁰ The British Library “*Living Knowledge. The British Library 2015–2023*”, 2015 m. [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.bl.uk/britishlibrary/~media/bl/global/projects/living-knowledge/documents/living-knowledge-the-british-library-2015-2023.pdf>>.

⁸¹ Kultūros paveldo išsaugojimą ateities kartoms.

⁸² TRIAILLE, J. P. et al., “*Study on the application of Directive 2001/29/EC on copyright and related rights in the information society*”, De Wolf & Partners, 2013.

objektų nėra nei lengvas, nei pigus, kas gali sukliudyti laiku išsaugojimo tikslais atgaminti kultūros paveldo objektus.

Atsižvelgiant į tuos iššūkius, būtina pritaikyti galiojančią teisinę sistemą – nustatyti privalomą atgaminimo teisės išimtį, kad būtų galima vykdyti atitinkamus išsaugojimo veiksmus. Tokia išvada matyti ir Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje konstatuojamosios dalies 20 punkte, kur nurodoma, jog „valstybės narės turėtų nustatyti išimtį, kad kultūros paveldo įstaigos galėtų išsaugojimo tikslais atgaminti jų rinkiniuose nuolat esančius kūrinius ir kitus objektus, pavyzdžiui, dėl technologinio senėjimo ar autentiškų eksponatų irimo. Tokia išimtis leistų daryti kopijas ir reikiamą jų skaičių tinkamu išsaugojimo instrumentu, priemone ar technologija bet kuriuo kūrinio ar kito objekto egzistavimo momentu, kiek to reikia norint pagaminti kopiją vien išsaugojimo tikslais“⁸³. Akivaizdu, jog tokia išvada dėl išimties reikalingumo padaryta remiantis Europos Teisingumo teismo sprendimu byloje *Technische Universität Darmstadt vs. Eugen Ulmer KG*⁸⁴

Taigi, trečioji Direktyvoje dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje siūloma išimtis susijusi su kultūros paveldo išsaugojimu. Pagal siūlomos direktyvos 5 str., „valstybės narės nustato Direktyvos 2001/29/EB 2 straipsnyje, Direktyvos 96/9/EB 5 straipsnio a punkte ir 7 straipsnio 1 dalyje, Direktyvos 2009/24/EB 4 straipsnio 1 dalies a punkte ir šios direktyvos 11 straipsnio 1 dalyje nustatytų teisių išimtį, leisdamos kultūros paveldo įstaigoms⁸⁵ daryti bet kurių jų rinkiniuose nuolat esančių kūrinių ar kitų objektų kopijas bet kokių formatu ar bet kokioje laikmenoje vien tokių kūrinių ar kitų objektų išsaugojimo tikslais ir tiek, kiek tai būtina jiems išsaugoti.“ Ši išimtis reiškia, jog viešosios bibliotekos, muziejai, archyvai ir kitos paveldo įstaigos galėtų atlikti bet kokius reikiamus kūrinių atgaminimo veiksmus, pasitelkdamos skaitmenines technologijas, o kūrinių kopijos galėtų būti daromos bet kokių formatu. Tai taip pat svarbu paminėti, jog atgaminimo veiksmus kultūros paveldo išsaugojimo tikslais minėtos institucijos galėtų pradėti dar prieš prasidedant kūrinio ar kito saugomo objekto nykimui / įrimui.

⁸³ 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje (COM/2016/0593 final - 2016/0280 (COD)).

⁸⁴ 2014 m. rugsėjo 11 d. Europos Teisingumo teismo sprendimas byloje Nr. C-117/13 *Technische Universität Darmstadt vs. Eugen Ulmer KG*.

⁸⁵ 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje (COM/2016/0593 final - 2016/0280 (COD)). 2 str. 3 p.: Kultūros paveldo įstaiga – viešai prieinama biblioteka, muziejus, archyvas ar filmų arba garso įrašų paveldo įstaiga.

Tai suteikia teisinio tikrumo, naudojant skaitmenines technologijas kūrinių išsaugojimo procese, tačiau akivaizdu, kad išimtis apima tik atgaminimo teisę išsaugojimo tikslais dėl „technologinio senėjimo ar autentiškų eksponatų irimo“. Tačiau neaišku, ar siūloma išimtis apimtų visuotinių bibliotekose, archyvuose ir muziejuose saugomų kolekcijų skaitmeninimą. Taip pat, būtų pravartu, jei pagal šią išimtį kultūros paveldo įstaigos tam tikrais atvejais galėtų naudoti išsaugojimo tikslais padarytas kūrinių kopijas (pavyzdžiui, padaryti jas viešai prieinamas elektroniniu būdu).

Išimtis neturėtų sukelti didelio teisių turėtojų nepasitenkinimo, kadangi, kaip minėta, išimtis apimtų tik atgaminimo teisę išsaugojimo tikslais. Tuo tarpu visuomenės labai išimties (tokios, kaip ji suformuluota dabar) įtvirtinimas būtų naudingas tik tuo atžvilgiu, jog kultūrinį paveldą būtų įmanoma išsaugoti ateities kartoms.

Nepaisant aptartų Komisijos siūlomų naujųjų išimčių trūkumų, pats faktas, jog šios Direktyvoje dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje įtvirtintos išimties būtų privalomo pobūdžio, nuteikia viltingai. Tai, jog valstybės narės privalėtų perkelti šias išimtis į savo nacionalinius autorių teisę reglamentuojančius teisės aktus, reiškia vienodas galimybes visoje Europoje, kiek tai susiję su kūrinių ir kitų saugomų objektų naudojimu ir atgaminimu mokslinių tyrimų, mokymo(si) ir kultūros paveldo išsaugojimo tikslais. Tai, be kita ko, reiškia ir didesnę persipinančių interesų suderinimo lygį bei tikimybę. Galima teigti, jog išimčių privalomumas tam tikra prasme prisidės ir prie vieno iš pagrindinių Komisijos užsibrėžtų tikslų – Bendros skaitmeninės rinkos kūrybai. Kyla klausimas, ar nevertėtų privalomomis padaryti ir Direktyvos 2001/29/EB 5 straipsnio 2-3 dalyse įtvirtintų išimčių? Jei ne dėl kokių kitų priežasčių, tai dėl sklandaus Bendrosios skaitmeninės rinkos funkcionavimo.

3.4. Licencijų teikimo tvarkos tobulinimas ir didesnių galimybių susipažinti su turiniu užtikrinimas

3.4.1. Kūriniai, kuriais nebeprekiuojama

Skaitmeninės technologijos turėtų palengvinti tarpvalstybinę galimybę susipažinti su kūriniais ir kitais objektais, tačiau vis dar kyla kliūčių, ypač dėl naudojimo būdų ir kūrinių, kuriems sudėtinga gauti leidimą. Tai pasakytina apie

kultūros paveldo įstaigas, kurios nori suteikti galimybę susipažinti internetu, be kita ko, tarpvalstybiniu mastu, su jų katalogų kūrinių, kuriais nebeprekiuojama. Dėl šių kliūčių Europos piliečiai praranda progas susipažinti su kultūros paveldu.⁸⁶ Tai dar viena dabartinio reglamentavimo problema, kurią siekiama išspręsti siūloma Direktyva dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje.

Nors kūriniai, kuriais nebeprekiuojama, kaip tokie, nebeturi komercinės vertės, reikia atsižvelgti į jų mokslinę, istorinę ir (ar) kultūrinę vertę. Šia prasme jie gali būti neįkainojami, tačiau išėmus juos iš apyvartos, visuomenei juose esanti informacija, žinios bei istorija tampa nebepasiekiami. Dauguma kūrinių, kuriais nebeprekiuojama, vis tiek yra saugomi kaip autorių teisių objektai, tad norint juos naudoti, atgaminti ir (ar) padaryti viešai prieinamus reikalingas teisių į tuos kūrinius turėtojo sutikimas. Taigi, pagrindinė problema, su kuria susiduria kultūros paveldo įstaigos, siekdamos padaryti kūrinius, kuriais nebeprekiuojama, prieinamus visuomenei yra dabartinė licencijavimo sistema ES mastu.

Pagal siūlomą direktyvą 7 str., 1 d. „Valstybės narės nustato, kad kai kolektyvinio administravimo organizacija savo narių vardu suteikia kultūros paveldo įstaigai nekomercinės paskirties neišimtinę licenciją dėl įstaigos rinkiniuose nuolat esančių kūrinių ar kitų objektų, kuriais nebeprekiuojama, skaitmeninimo, platinimo, viešo skelbimo ar pateikimo naudotis, į tokios neišimtinės licencijos taikymo sritį galima įtraukti ir kolektyvinio administravimo organizacijos neatstovaujamus tos pačios kategorijos teisių turėtojus, kaip ir tie, kuriems taikoma licencija, arba preziumuoti, kad ji jiems taikoma <...>.“ Šiuo straipsniu ES valstybės narės įpareigojamos nustatyti specialų mechanizmą, kurio pagalba kultūros paveldo įstaigos turėtų galėti lengviau gauti taip reikalingas licencijas, susijusias su kūrinių, kuriais nebeprekiuojama, naudojimu.

Pagal siūlomą direktyvą 8 str. 1 d. „kūrinius ar kitus objektus, kuriems taikoma pagal 7 straipsnį suteikta licencija, kultūros paveldo įstaiga, laikydama licencijos sąlygų, gali naudoti visose valstybėse narėse“. To paties straipsnio 2 dalyje nurodyta, jog informacija, leidžianti nustatyti kūrinius ar kitus objektus, kuriems taikoma pagal 7 straipsnį suteikta licencija, ir informacija apie 7 straipsnio 1 dalies c punkte nurodytą teisių turėtojų galimybę prieštarauti turės būti viešai prieinama viename internetiniame portale *bent šešis mėnesius* iki kūrinių ar kitų objektų skaitmeninimo, platinimo, viešo paskelbimo ar pateikimo naudotis kitose

⁸⁶ 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje (COM/2016/0593 final - 2016/0280 (COD)).

valstybėse narėse. Atsižvelgiant į numatytą informacijos viešinimo trukmę bei į tai, kad minėtas portalas, už kurio sukūrimą bus atsakinga ES Intelektinės Nuosavybės Tarnyba (ESINT), dar neegzistuoja, atrodytų, jog ši nuostata tik dar labiau apsunkins bei prailgins kūrinių ir kitų objektų, kuriais nebeprekiuojama skaitmeninimo procesus tiek laiko, tiek kainos atžvilgiu.

Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje 9 straipsnyje siūlomas reguliarus „naudotojų ir teisių turėtojų reprezentatyvių organizacijų ir kitų svarbių suinteresuotųjų šalių“ dialogas, tačiau kiek tai būtų efektyvu – abejotina.

Vis dėlto, įsigilinus į esamą situaciją atrodo, jog Komisijos siūlomomis nuostatomis kultūros paveldo institucijų problemos, susijusios su kūrinių, kuriais nebeprekiuojama, naudojimu nebus išsprendžiamos. Labiausiai tikėtina, kad šis „mechanizmas“ įsigalios ir pradės tinkamai veikti dar ne greit, o tuo tarpu kultūros paveldo institucijos ir toliau susidurs su licencijų gavimo iššūkiais, trukdančiais kūrinius, kuriais nebeprekiuojama, padaryti prieinamus visuomenei. Atrodytų, jog geriausia išeitis būtų esamą problemą spręsti ne kuriant dar daugiau neaiškių licencijavimo taisyklių bei mechanizmų, o vietoj to Direktyvoje dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje įtvirtinant dar vieną privalomą išimtį / apribojimą.

3.4.2. Galimybė susipažinti su audiovizualiniais kūrinių ir jų pasiekiamumas užsakomųjų vaizdo programų platformose

Kita Europos Komisijos siūloma naujovė – teisinis mechanizmas, suteikiantis galimybę transliuotojams lengviau gauti jiems reikiamus leidimus iš teisių turėtojų, siekiant transliuoti tam tikras programas internetu kitose ES valstybėse narėse. Šis mechanizmas susijęs tiek su programų transliavimu televizijoje realiu laiku, tiek transliuoto turinio talpinimu įvairiose internetinėse televizijos stočių platformose, tokiose kaip *TV3 Play*, kurios leidžia vartotojui žiūrėti jam patinkančias laidas internetu bet kuriuo jam patogiu metu.

Pagal siūlomos Direktyvos 10 str., kiekvienoje valstybėje narėje turės būti įsteigta atitinkama derybomis užsiimanti nešališka institucija, teikianti paramą teisių turėtojų bei transliuotojų ar užsakomųjų vaizdo programų platformų derybų metu. Manoma, jog tokiu būdu, derybose dalyvaujančios šalys lengviau susitars dėl atitinkamose situacijose reikalingų licencijų, įskaitant ir tarpvalstybines paslaugas.

Kaip pažymėjo Komisija, ES valstybėse narėse kurti filmai yra gerokai rečiau platinami užsakomųjų vaizdo programų platformose nei filmai, kurti JAV.

Manoma, kad tokia padėtis susiklostė dėl to, kad valstybių narių filmai paprastai yra prodiusuojami nepalyginamai mažesnių kino kompanijų. Tad akivaizdu, jog šiame pasiūlyme numatomomis priemonėmis, kurios skirtos palengvinti licencijų ir leidimų naudotis autorių teisių saugomais kūriniais suteikimo procesą, tikimasi didinti valstybėse narėse kurtų filmų prieinamumą UVP platformose. Be abejo, tai galiausiai turėtų pagerinti ir vartotojų galimybes tarpvalstybiniu mastu susipažinti su autorių teisių saugomu turiniu.

Akivaizdu, jog siūloma direktyva siekiama suderinti sutartinius kūrinių ir kitų saugomų objektų skaitmeninimo, o taip pat ir skaitmeninio turinio tiekimo ir prieinamumo aspektus, tačiau kyla abejonių dėl Komisijos pasirinktų priemonių šiems siekiams įgyvendinti. Išskytus anksčiau aptartas Direktyvoje numatytas privalomas išimtis, atrodo, jog Direktyva dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje paremta idėja, kad autorių teisių ir gretutinių teisių saugomo turinio sklaida internetu turi būti grindžiama licencijavimu. Nors kalbama apie teigiamą naujų nuostatų naudą visoms interesų grupėms, atsižvelgiant į siūlomus mechanizmus matyti, jog prioritetu vis dėlto laikomi teisių turėtojų ekonominiai interesai.

3.5. Sklandžiai veikianti autorių teisės rinka

Kaži ar kas galėtų ginčytis, jog jau kurį laiką internetinė rinka, jei galima ją taip pavadinti, yra be galo svarbi įvairioms verslo sritims. Atsiranda vis daugiau naujų verslo modelių, suteikiančių prieigą prie autorių teisių ir gretutinių teisių saugomo turinio internete, siekiant patenkinti šiuolaikinės visuomenės poreikius.

3.5.1. Teisės į publikacijas

Taip kaip muzikos industrija jau sunkiai įsivaizduojama be įvairių internetinių klausymosi bei pardavimo platformų, muzikos talpinimo internete, taip ir spauda pamažu persikelia į interneto puslapius. Nors akivaizdu, jog „perėjimas“ nuo popierinių leidinių prie elektroninių jų versijų turi daug privalumų, pavyzdžiui, didesnę skaitytojų ratą ar galimybę apie vieną ar kitą įvykį pranešti realiu laiku, ne paslaptis, kad skelbiant medžiagą elektroninėje erdvėje didėja ir autorių teisių į publikuojamus darbus pažeidimo tikimybė.⁸⁷ Šiuolaikinių technologijų dėka, tretieji

⁸⁷ LUKAUSKIENĖ, I., SAKALAUSKAITĖ, A., „*Vieninga skaitmeninė rinka: svajonė, kuri virs tikrove?*“, 2016 m. rugsėjo 22 d. [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per

asmenys bet kuriuo internetinio žurnalo, laikraščio straipsniu ar jo dalimi be leidėjų sutikimo gali pasidalinti internetinėje erdvėje vos kelių mygtukų paspaudimu.

Pagal dabartinį ES autorių teisių ir gretutinių teisių reglamentavimą, spaudos leidėjai, publikuojantys naujienas internete, nėra laikomi teisių į tas publikacijas turėtojais. To pasekoje, jie neturi tokių pat gretutinių teisių kaip, pavyzdžiui, prodiuseriai. Dėl to spaudos leidėjai susiduria su atitinkamomis problemomis, kadangi negali uždrausti savo publikacijų naudojimo. Komisija siūlo pagerinti susidariusią situaciją įvedant naujas „spaudos leidėjų“ teises.⁸⁸

Pagal siūlomą direktyvos 11 str. 1 dalį, valstybės narės spaudos publikacijų leidėjams suteikia Direktyvos 2001/29/EB 2 straipsniu ir 3 straipsnio 2 dalimi nustatytas teises dėl jų spaudos publikacijų skaitmeninio naudojimo⁸⁹. Tai reiškia, jog spaudos leidėjams būtų suteikiamos tokios pačios išimtinės teisės, kurias minėti Direktyvos 2001/29/EB straipsniai garantuoja kitiems autorių ir gretutinių teisių turėtojams, o būtent – leisti arba uždrausti tretiesiems asmenims jų publikacijas atgaminti bet koku būdu ar forma ir padaryti viešai prieinamas visuomenei.

Siūlomą direktyvos 12 straipsnyje nurodyta, jog „valstybės narės gali nustatyti, kad, autoriui perleidus teisę ar suteikus jos licenciją leidėjui, toks perleidimas ar licencija yra pakankamas teisinis pagrindas leidėjui reikalauti dalies kompensacijos už kūrinio naudojimą pagal perleistos ar licencijuotos teisės išimtį ar apribojimą.“ Tai turėtų įgalinti spaudos leidėjus reikalauti atlygio už bet kokį jų originalių publikacijų panaudojimą. Įsigilinus į šią siūlomą nuostatą atrodo, jog naujoji „teisė į publikacijas“ bandoma įtvirtinti siekiant išspręsti spaudos leidėjų finansines problemas⁹⁰, kadangi jiems bus suteikiama teisė reikalauti atlygio už bet kokį skaitmeninį visos publikacijos ar jos dalies panaudojimą.

Pagal dabartinį reglamentavimą, ES valstybė narė, norėdama nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinti atgaminimo teisės apribojimus pagal Direktyvos 2001/29/EB 5 str. 2 d. a-b punktus, turi užtikrinti, teisių turėtojų galimybę gauti teisingą kompensaciją už bet kokį jų kūrinių atgaminimą. Teisingumo teismas yra pasisakęs, kad „Direktyvos 2001/29 5 straipsnio 2 dalies

internetą: <https://metidalawfirm.wordpress.com/2016/09/22/vieninga-skaitmenine-rinka-svajone-kuri-virs-tikrove/>.

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl autorių teisių bendroje skaitmeninėje rinkoje (COM/2016/0593 final - 2016/0280 (COD)), 11 str.

⁹⁰ Vartotojams vis dažniau renkantis elektronines laikraščių / žurnalų versijas, naujienų portalus, taip pat naudojantis įvairiomis naujienų programėlėmis, pvz., Apple News, mažėja tradicinių – spausdintų leidinių pardavimai, dėl ko spaudos leidėjai vis labiau suinteresuoti internetinių jų laikraščių / žurnalų bei juose publikuojamų straipsnių naudojimo apmokestinimu.

a punktą ir šios direktyvos 5 straipsnio 2 dalies b punktą reikia aiškinti taip, kad jie draudžia nacionalinės teisės aktus <...> kuriais valstybei narei leidžiama dalį teisių turėtojams priklausančios teisingos kompensacijos skirti autorių sukurtų kūrinių leidėjams, neįpareigojant leidėjų kaip nors atlyginti, net netiesiogiai, šiems autoriams už kompensacijos dalį, kurios jie neteko.“ (Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Hewlett-Packard Belgium SPRL v. Reprobelt SCRL*, C-572/13).⁹¹ Atrodytų, jog Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje 12 str. siekiama iš esmės pakeisti tokią Teisingumo Teismo praktiką. Jei ši nuostata bus priimta, valstybės narės įgis teisę nustatyti skirtingus teisingos kompensacijos „paskirstymo / dalijimosi“ mechanizmus tarp teisių turėtojų bei leidėjų. Sunku įžvelgti, kaip tai prisidėtų prie Komisijos siekiamybės – visiško autorių teisės reglamentavimo suderinimo ES mastu.

Taip pat atrodo, jog suteikiant leidėjams teisę reikalauti kompensacijos pagal minėtą siūlomos Direktyvos straipsnį nėra atsižvelgiama į autorių ekonominius interesus. Iš Direktyvos 2001/29/EB 35 ir 38 konstatuojamųjų dalių matyti, kad teisingos kompensacijos dydis yra susijęs su žala, kilusia autoriui dėl jo kūrinio naudojimo be jo leidimo. Kitaip sakant, teisinga kompensacija yra atlygis kūrinio autoriui už jo patirtą žalą⁹². Žalos dydžio apskaičiavimas vargu ar keisis, tad priėmus 12 str. nuostatą, realus kompensacijos dydis, kurį gaus kūrėjas sumažės.

Siūlomos direktyvos 11 str. 4 d. nurodyta, jog „1 dalyje nurodytos teisės išnyksta praėjus 20 metų po spaudos publikacijos paskelbimo“. Vadinasi atlygio / kompensacijos, remdamiesi 12 siūlomos direktyvos straipsniu⁹³, reikalauti spaudos leidėjai galėtų visą nurodytą laikotarpį, kas atrodo ne itin proporcinga.

Naujosios leidėjų teisės įtvirtinimo tikslas yra užkirsti kelią internetinėms naujienų „kaupykloms“ pelnytis iš leidėjų publikuojamo turinio kopijuojant tam tikras jų straipsnių dalis. Tačiau reikalingas išaiškinimas, dėl to, kokios apimties publikacijos dalis turi būti naudojama, jog leidėjai įgytų teisę reikalauti už tai kompensacijos. Pavyzdžiui, vienas populiariausių internetinės paieškos bei naujienų

⁹¹ 2015 m. lapkričio 12 d. Europos Teisingumo teismo sprendimas byloje Nr. C-572/13, *Hewlett-Packard Belgium SPRL v. Reprobelt SCRL*.

⁹² 2010 m. spalio 21 d. Europos Teisingumo teismo sprendimas byloje Nr. C-467/08, *Padawan SL v. Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE)* 40 ir 42 punktai.

⁹³ 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje (COM/2016/0593 final - 2016/0280 (COD)), 12 str.: „Valstybės narės gali nustatyti, kad, autoriui perleidus teisę ar suteikus jos licenciją leidėjui, toks perleidimas ar licencija yra pakankamas teisinis pagrindas leidėjui reikalauti dalies kompensacijos už kūrinio naudojimą pagal perleistos ar licencijuotos teisės išimtį ar apribojimą.“

puslapių *Google News*⁹⁴ pateikia kompiuterių sugeneruotą turinį iš viso pasaulio naujienų portalų. Tai internetinė svetainė, kurioje vartotojas gali matyti pagal tam tikras temas sugrupuotas įvairių portalų publikuojamų istorijų antraštes. Paspaudęs ant sudominusios antraštės, vartotojas yra nukreipiamas tiesiai į originaliai atitinkamą straipsnį publikuojančio leidėjo puslapį kur ir gali jį perskaityti.⁹⁵ Ar pagal siūlomos direktyvos nuostatas tokių puslapių kaip *Google News* veiksmai bus traktuojami kaip viešas paskelbimas, dėl ko leidėjai įgytų teisę reikalauti kompensacijos? Ar vis dėlto tai būtų prilyginama hipersaitų įterpimo veiksams, kuriems pagal šią direktyvą spaudos publikacijoms suteikta apsauga netaikoma?⁹⁶

Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje 2 str. terminas „spaudos publikacija“ apibrėžtas kaip „užrašytas žurnalistinio pobūdžio literatūrinių kūrinių rinkinys, išleistas bet kokioje laikmenoje paslaugų teikėjo iniciatyva, jam prisiėmus redakcinę atsakomybę ir kontroliuojant, kurio dalis gali būti ir kiti kūriniai ar objektai ir kuris sudaro atskirą vienetą bendrą pavadinimą turinčiame periodiniame ar reguliariai atnaujinamame leidinyje, tokia kaip laikraštis arba bendro pobūdžio ar specializuotas žurnalas, kurio paskirtis yra suteikti su naujienomis ar kitomis temomis susijusios informacijos.“

Atsižvelgiant į nurodytą apibrėžimą bei prieš tai minėtą teisių galiojimo trukmę, kyla klausimas, ar naujosiomis „spaudos leidėjų“ teisėmis, susijusiomis su spaudos publikacijų skaitmeniniu naudojimu nebus suteikiama per daug galios spaudos leidėjams? Ar šių teisių suteikimas galutiniame rezultate nepasirodys esantis tik dar vienas netinkamo reglamentavimo sukeltas trukdis? Reikia pagalvoti ir apie tai, kad internetinių turinio paslaugų teikėjai, ypač internetinės paieškos paslaugų tiekėjai, kurių pagalba vartotojai turi galimybę rasti jiems aktualių įvairių laikraščių / žurnalų ir kitų naujienų portalų straipsnius gali nuspręsti, jog jiems tiesiog nebeapsimoka ir toliau savo platformose padaryti prieinamo spaudos leidėjų publikuojamo turinio. Tokiu atveju naudos iš to nebūtų nei spaudos leidėjams, nei visuomenei.

Vis dėlto, neaišku, kodėl siūlant įtvirtinti papildomas teises leidėjams neatsižvelgta į informacijos, o ypač kasdienių naujienų pasiekiamumo visuomenei

⁹⁴ Google naujienos [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <https://news.google.com/news/section?cf=all&pz=1&ned=lt_lt&topic=w&siidp=5c03e5af54598ce8258f0f25d8105aeb9a6&ict=ln>.

⁹⁵ About Google News [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.google.com/intl/en_us/about_google_news.html>.

⁹⁶ 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje (COM/2016/0593 final - 2016/0280 (COD)), konstatuojamosios dalies 33 p.

svarbą. Suteikiant leidėjams išimtinę teisę kontroliuoti naujienų, pasiekiamų internetu, turinį bus ribojama visuomenės teisė į informaciją. Kaip dar vieną naujosios spaudos leidėjų teisės įtvirtinimo minusą galima būtų įvardinti potencialų neigiamą poveikį konkurencingumui besikuriančioje ES informacijos rinkoje. Nauji mokesčiai spaudos leidėjams neturėtų itin nepaveikti didžiųjų naujienas internete teikiančių verslo subjektų, tačiau neabejotinai sukels kliūtis konkuruoti mažesniems subjektams. Tuo tarpu naujoms, besikuriančioms įmonėms, patekti į ES informacijos rinką praktiškai nebus galimybės.

Apibendrinant, galima teigti, kad spaudos leidėjų teisių suteikimas, o tiksliau – tai, kokia forma tas teises planuojama įtvirtinti, yra bereikalingas žingsnis, sukelsiantis daugiau žalos nei naudos. Ypač todėl, kad spaudos leidėjai jau ir dabar yra ginami autorių teisės – atitinkamų autorių (žurnalistų) teisių perleidimų ar licencijų pagrindu. Nors siūloma nauja spaudos leidėjų teise siekiama padėti leidėjams prisitaikyti ir išlikti technologinių pokyčių laikais, siūlomų nuostatų pasekmė veikiausiai bus neigiama, iš esmės keičianti informacijos (ypač naujienų) pateikimą bei prieinamumą demokratinėje visuomenėje, o tuo pačiu ir saviraiškos laisvę. Galima džiaugtis tik tuo, kad naujosios spaudos leidėjų teisės neturėtų apriboti hipersaitų įterpimo veiksmų.⁹⁷ Taip pat tuo, jog visos jau įprastomis tapusios autorių teisių išimtys, pavyzdžiui susijusios su citavimu, ir toliau galios.

3.5.2. Internetinių paslaugų teikėjų vykdomas autorių teisių saugomo turinio naudojimas

Europos Komisijos pateikto pasiūlymo Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje nuostatomis be kita ko siekiama ir sustiprinti teisių turėtojų galimybes kontroliuoti jų kūrinį viešą prieinamumą bei naudojimą, kiek tai liečia internetinių paslaugų teikėjų, saugančių įvairių vartotojų įkeltą turinį, platformas.

Autorių teisių ir gretutinių teisių subjektai teigia, jog pajamos, gautos iš autorių teisių saugomo turinio naudojimo kai kurių internetinių paslaugų teikėjų platformose nėra paskirstomos teisingai. Kai kurios internetinės turinio saugojimo platformos, tokios kaip *Spotify* ar *Netflix*, veikia licencijų principu, t. y. jose viešinamas ir vartotojams prieinamas tik tas autorių teisių ir gretutinių teisių

⁹⁷ 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje (COM/2016/0593 final - 2016/0280 (COD)), konstatuojamosios dalies 33 p.

saugomas turinys, kurį platformoje naudoti leidimą yra suteikę teisių į tą turinį turėtojai. Tačiau egzistuoja ir daugybė internetinių platformų, kuriose didžioji dalis saugomo turinio yra ne teisių turėtojų leidimu teisėtai įkelti bei naudojami saugomi kūriniai ir kiti objektai, o būtent platformos vartotojų sukurtas turinys (angl. – *user generated content*). Kaip tokių internetinių paslaugų teikėjų platformų pavyzdžius galima būtų nurodyti visame pasaulyje gerai žinomus *Youtube* bei *Vimeo*. Tokie internetinių paslaugų teikėjai veiklą vykdo ne licencijų iš atitinkamų teisių turėtojų gavimo / turėjimo principu, o taiko taip vadinamą „pranešimo ir veiksmų procedūrą“ (angl. – *notice-and-action procedure*), pagal kurią paslaugos teikėjas imasi atitinkamų veiksmų dėl vartotojo įkelto autorių teises pažeidžiančio turinio tik tuomet, jei būna informuojamas apie pažeidimą.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog pasitaiko atveju, kuomet internetinių paslaugų teikėjai, kurių platformose viešinamas vartotojų sukurtas turinys, atsisako derėtis su teisių turėtojais⁹⁸, taip atimdami iš teisių turėtojų galimybę kontroliuoti, kokiomis sąlygomis ir už kokį atlygį visuomenei suteikiama prieiga prie jų kūrinių bei kitų autorių teisių ir gretutinių teisių saugomų objektų. Jei minėti internetinių paslaugų teikėjai dērėtis vis dėlto sutinka, siūlydami teisių turėtojams susitarti dėl dalies gaunamo pelno, teisių turėtojų manymu siūlomos susitarimų sąlygos yra nesąžiningos, kadangi skiriasi nuo įprastinių licencijų sutarčių sąlygų. Tuo tarpu vartotojų sukurtą bei įkeltą turinį saugančių platformų paslaugų teikėjai nepagrįstomis laiko autorių teisių ir gretutinių teisių subjektų keliamas sutarčių sąlygas.

Atsižvelgiant į susiklosčiusią situaciją, Europos Komisija nusprendė, jog reikalingas naujas reglamentavimas, pagerinantis teisių turėtojų poziciją bandant kontroliuoti ir pinigais įvertinti internetinių paslaugų teikėjų, saugančių galutinių naudotojų įkeltą turinį ir suteikiančių prieigą prie jo, naudojimąsi jų medžiaga⁹⁹.

⁹⁸ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT IMPACT ASSESSMENT on the modernisation of EU copyright rules Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on copyright in the Digital Single Market and Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down rules on the exercise of copyright and related rights applicable to certain online transmissions of broadcasting organisations and retransmissions of television and radio programmes (SWD/2016/0301 final - 2016/0284 (COD)).

⁹⁹ Komisijos Tarnybų Darbinis Dokumentas, Poveikio Vertinimo Santrauka dėl ES teisės aktų dėl autorių teisių modernizavimo pridėdamas prie Pasiūlymo Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje ir Pasiūlymo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas kuriuo nustatomos naudojimosi autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis, taikytinomis tam tikroms transliuojančiųjų organizacijų internetu transliuojamoms programoms bei retransliuojamoms televizijos ir radijo programoms, taisyklės, (SWD/2016/0302 final - 2016/0284 (COD)).

Siūlomos Direktyvos 13 str. 1 d. nustatyta, jog tie informacinės visuomenės paslaugų teikėjai, kurie saugo didžiulius jų naudotojų įkeltų kūrinių ir kitų objektų kiekius ir suteikia galimybę su jais susipažinti, bendradarbiaudami su teisių turėtojais privalo 1) imtis priemonių užtikrinti, kad veiktų su teisių turėtojais sudaryti susitarimai dėl jų kūrinių ar kitų objektų naudojimo, arba 2) neleisti naudojančiam jų paslaugų teikimo priemone pasiekti turinio ar kito objekto, kurį bendradarbiaudami su paslaugų teikėjais nurodė teisių turėtojai.

Tai reiškia, jog informacinės visuomenės paslaugų teikėjai, pvz., *YouTube* bei kitos panašios platformos bus įpareigosotos naudoti įvairią turinio atpažinimo programinę įrangą, galinčią automatiškai aptikti autorių teisių ir gretutinių teisių saugomus objektus (pvz., muzikinius ar audiovizualinius kūrinius), ir suskirstyti juos pagal tai, ar teisių turėtojai yra suteikę teisę aptiktą turinį padaryti viešai prieinamą platformos naudotojams, ar nurodę pašalinti.

Minėtame straipsnyje kalbama tik apie tuos informacinės visuomenės paslaugų teikėjus, kurie saugo didžiulius jų naudotojų įkeltų kūrinių ir kitų objektų kiekius ir suteikia galimybę su jais susipažinti. Galima daryti išvadą, jog tokioms nuostatoms įsigaliojus, pareigai stebėti ar internetinėse platformose nėra pažeidžiamos teisių turėtojų teisės į kūrinius ir kitus saugomus objektus tenkant tik „didesiems“ atitinkamų paslaugų teikėjams, atleidžiant nuo jos mažas ir vidutines įmones (MVI), taip bus neproporcingai paveikti didesnieji atitinkamos rinkos subjektai.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog iš analizuojant šią pasiūlymo nuostatą nėra aišku, kokia bus jos taikymo apimtis. Nėra nurodyta kas laikoma „didžiuliu naudotojų įkeltų kūrinių ir kitų objektų kiekiu“, nepateikta jokia orientacinė riba, pagal kurią būtų galima spręsti, ar atitinkamas informacinės visuomenės paslaugų teikėjas privalo vadovautis šiuo siūlomos Direktyvos straipsniu, ar į jo taikymo sritį pagal savo saugomą naudotojų įkeltų kūrinių ir kitų objektų kiekį dar nepatenka. Taip pat neaišku, ar nuostata turės būti taikoma remiantis bendru saugomo turinio kiekiu ar tik tuo, kuris pažeidžia autorių teisių ir gretutinių teisių subjektų teises.

Kyla abejonių ir dėl pačių turinio atpažinimo ir filtravimo priemonių taikymo. Teoriškai tai atrodo labai puiki idėja, siekiant apsaugoti autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojų teises ir teisėtus interesus. Tačiau nereikėtų pamiršti, jog yra atvejų, kuomet kūrinių bei kitų saugomų objektų naudojimas yra teisėtas ir be specialių išankstinių leidimų, pvz., dalies kūrinių naudojimas parodijai. Kaži ar turinio atpažinimo mechanizmai sugebės atskirti teisėtus saugomo turinio

naudojimo atvejus, nuo neteisėtų, ar tiesiog pagal tam tikrus algoritmus ieškos saugomo turinio fragmentų vartotojų įkeltame turinyje ir rastus atitikmenis pašalins iš atitinkamos internetinių paslaugų teikėjų platformos.

Pagal tą pačią 13 str. 1 dalį paslaugų teikėjai turės ir informavimo pareigą, t.y. privalės suteikti teisių turėtojams pakankamai informacijos tiek apie minėtų turinio atpažinimo priemonių veikimą bei diegimą, tiek tinkamai pranešti apie atpažintus ir (ar) naudojamus teisių turėtojų kūrinius ir kitus saugomus objektus. Tačiau, lygiagrečiai tam paslaugų teikėjams nėra nustatyta jokia prievolė informuoti vartotojus apie tai, kaip naudojama įkeliamo turinio atpažinimo ir filtravimo sistema veikia. Pagal Direktyvos 13 str. 2 d. paslaugų teikėjai turėtų sukurti skundų pateikimo ir teisių gynimo mechanizmus, kuriais vartotojai galėtų naudotis kilus ginčams dėl turinio atpažinimo ir filtravimo priemonių taikymo. Nepaisant to, be aukščiau minėtos aktualios informacijos, net ir tuo atveju, jei vartotojų naudojamas autorių teisių saugomas turinys būtų teisėtas pagal kurią nors iš galiojančių išimčių ar apribojimų, vartotojų galimybė apginti savo teises lieka tik teorinė.

Nagrinėjant siūlomos Direktyvos 13 str. nuostatas reikia atkreipti dėmesį ir į siūlomos direktyvos konstatuojamąją dalį, o būtent į 38 punktą, analizuojant kurią kyla abejonių dėl informacinės visuomenės paslaugų teikėjų atsakomybės tais atvejais, kuomet vartotojų įkelti kūriniai ir kiti saugomi objektai pažeidžia teisių turėtojų teises.

Pasiūlymo konstatuojamosios dalies 38 punkte nurodyta, jog „kai informacinės visuomenės paslaugų teikėjai saugo autorių teisių saugomus kūrinius ar kitus objektus, kuriuos įkėlė jų naudotojai, ir suteikia visuomenei galimybę su jais susipažinti, taigi atlieka viešo paskelbimo veiksmą, o ne vien teikia fizines priemones, jie privalo su teisių turėtojais sudaryti susitarimus teikti licencijas, išskyrus atvejus, kai jiems gali būti taikomas Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2000/31/EB 14 straipsnyje numatytas atleidimas nuo atsakomybės.“

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2000/31/EB 14 straipsnyje numatyti du vadinamojo „saugaus uosto“ (angl. – *safe harbour*) taikymo atvejai, kuriais informacinės visuomenės paslaugos teikėjas turi imunitetą nuo atsakomybės už paslaugos gavėjo (vartotojo) prašymu įkeltą ir saugomą turinį. T.y. kai a) teikėjas neturi faktinių žinių apie neteisėtą veiklą arba informaciją ir reikalavimų atlyginti žalą atžvilgiu nežino apie faktus ar aplinkybes, rodančias, kad verčiamasi neteisėta veikla arba teikiama neteisėta informacija arba b) teikėjas, gavęs tokių žinių arba

apie tai sužinojęs, nedelsdamas panaikina šią informaciją arba atima galimybę ją pasiekti.

Iš to išeitų, jog paslaugų teikėjas, kuris saugo jų naudotojų įkeltus autorių teisių saugomus kūrinius ir (ar) kitus objektus, bet neturi „saugaus uosto“ imuniteto, suteikdamas visuomenei galimybę susipažinti su naudotojų įkeltu turiniu, taip atlieka viešo paskelbimo veiksmą, dėl ko atsakomybė už pažeidimą kyla ne tik naudotojams, bet ir paslaugų teikėjui. Tai reiškia, jog įsigaliojus šiam pasiūlymui, nurodytu atveju paslaugų teikėjams kiltų vadinamoji antrinė / papildoma atsakomybė. Pažymėtina, jog pačiame 13 straipsnyje apie tai nėra užsimenama.

Atsižvelgiant į tai, jog antrinė / papildoma atsakomybė už autorių teisių ir gretutinių teisių pažeidimus Europos Sąjungos lygiu iki šiol praktiškai nėra suderinta, atrodo nelogiška, jog šiuo atveju apie informacinės visuomenės paslaugų teikėjams galimai ketinamą taikyti antrinę / papildomą atsakomybę užsimenama tik konstatuojamoje Europos Komisijos pateikto pasiūlymo dėl Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje dalyje.

Kaip minėta, yra keletas neaiškumų, susijusių su siūlomos Direktyvos 13 straipsnio suderinamumu su kai kuriomis galiojančiomis Elektroninės komercijos Direktyvos 2000/31/EB nuostatomis. Būtent 14 straipsnyje įtvirtintu „saugaus uosto“ principu: „Kai teikiama informacinės visuomenės paslauga, kurią sudaro paslaugos gavėjo pateiktos informacijos perdavimas ryšio tinklu, valstybės narės užtikrina, kad paslaugų teikėjas nebūtų atsakingas už informaciją, kurią saugo paslaugos gavėjo prašymu“; bei 15 straipsnyje nustatytu „Bendros stebėjimo prievolės“ nebuvimu: „Valstybės narės nenustato teikėjams nei bendros prievolės teikiant 12, 13 ir 14 straipsnių reglamentuojamas paslaugas stebėti informaciją, kurią jie perduoda arba saugo, nei bendros prievolės aktyviai domėtis faktais arba aplinkybėmis, rodančiomis nelegalią veiklą“.

Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje turėtų būti aiškiau nurodyta 13 str. taikymo apimtis. Iš dabartinės 13 str. formuluotės neaišku, ar jis taikomas tik Direktyvos 38 konstatuojamojoje dalyje nurodytais atvejais, kitaip tariant, kai informacinės visuomenės paslaugų teikėjai „atlieka viešo paskelbimo veiksmą, o ne vien teikia fizines priemones“. Atrodytų, jog tokiais autorių teisių pažeidimo atvejais, dabartinės *acquis* nustatytos autorių teisių ir gretutinių teisių gynimo priemonės yra pakankamos, kad teisių turėtojai galėtų derėtis dėl licencijų, pagal kurias gautų teisingą atlygį, o esant reikalui – apginti

savo išimties teises prieš informacinės visuomenės paslaugų teikėjus, saugančius naudotojų įkeltą turinį.

Analizuojant siūlomos Direktyvos 11 str. buvo užsiminta apie jo neigiamą poveikį konkurencingumui besikuriančioje ES informacijos rinkoje.¹⁰⁰ Tą patį galima pasakyti ir apie 13 Direktyvos dėl autorių teisių bendrojeje skaitmeninėje rinkoje straipsnį. Įpareigojimas įdiegti ir naudoti turinio atpažinimo technologijas neturėtų būti kliūtis didžiosioms, sėkmingai veikiančioms internetinėms turinio saugojimo platformoms, pvz., *Youtube*, kadangi daugelis iš jų tokias technologijas jau yra įdiegusios. Tačiau toks reikalavimas neabejotinai sukels kliūčių konkuruoti mažesniems subjektams, ir kaip ir 11 str. atveju, užkirs kelią į rinką patekti naujoms, besikuriančioms platformoms.

Suprantama, jog šiuo Komisijos pasiūlymu norėta apsaugoti teisių turėtojus, nuo jų išimtinių teisių pažeidimo vartotojų sukurtą turinį saugančiose platformose, tačiau pasitelkta priemonė vėlgi atrodo ne iki galo apgalvota. Minėtose platformose saugomas vartotojų įkeltas turinys daugeliu atveju yra vartotojų sukurti kūriniai, sukurti naudojant tam tikrą autorių teisių ir gretutinių teisių saugomo kūrinio dalį, t. y. jį „perdirbant“. Iš dabartinio ES autorių teisės reglamentavimo nėra aišku, koks saugomų kūrinių ir kitų objektų „perdirbimas“ vartotojų kuriamo turinio tikslais (pvz., kuriant muzikinių kūrinių remiksus) yra teisėtas, o kas jau laikoma teisių į pirminį kūrinį pažeidimu. Galbūt prieš įvedant privalomą turinio atpažinimo technologijų naudojimą (kas, dar kartą pažymėtina, prieštarauja Direktyvos 2000/31/EB 15 straipsnyje nustatytam „Bendros stebėjimo prievolės“ nebuvimui), vertėtų pirmiausia apibrėžti teisėtus esamų kūrinių naudojimo „perdirbimo“ tikslais atvejus, o tada jau būtų galima pagalvoti ir apie teisių į pirminius kūrinius turėtojų apsaugos priemones tokio pobūdžio platformose.

Galiausiai, kodėl informacinės visuomenės paslaugų teikėjams turėtų kilti atsakomybė už jų naudotojų atliktus autorių teisių pažeidimus, jei jų vaidmuo tame tik įkelto turinio saugojimas? Taip pat, nuo kada įkelto turinio saugojimas ir galimybės su juo susipažinti suteikimas tapo prilyginamas viešo paskelbimo veiksams?

Aikivaizdu, kad siūloma priemonė prieštarauja dabartiniam ES autorių teisės reglamentavimui ir nusistovėjusiai praktikai. Nors aiškios tokios priemonės siūlymo priežastys (teisių turėtojų apsauga skaitmeninėje erdvėje), reikėtų ieškoti

¹⁰⁰ Žr. šio darbo 3.5.1. poskyrį (45 psl.).

alternatyvaus sprendimo šiam tiklui pasiekti. Geriausia tokio, kuriuo būtų įvesta pusiausvyra tarp visų interesų grupių.

3.5.3. Teisingas atlygis pagal autorių ir atlikėjų sutartis

Dar viena problema, kurią siekiama išspręsti siūlomos Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje nuostatomis susijusi su autorių (kūrėjų) ir atlikėjų galimybe derėtis atitinkamai su leidėjais bei prodiuseriais dėl tinkamo atlygio už naudojimąsi jų teisėmis. Kūrėjai ir atlikėjai tokiose derybose dažniausiai yra silpnoji šalis. Pavyzdžiui, karjerą dar tik pradedančio kūrėjo ar atlikėjo svarbiausias tikslas – rasti leidėją ar prodiuserį, pasirįžusį skirti jam bent kelias minutes savo laiko, per kurias galėtų įtikinti, kad jo kūrinys vertas dėmesio, kad būtent jo kūrinys turėtų būti publikuojamas ar prodiusuojamas. Dėl patirties, informacijos stokos, ar žūtbūtinio noro sudaryti sutartį su leidėju / prodiuseriu, gali būti sudarytos kūrėjui / atlikėjui nepalankios sutartys.

Siūlomos Direktyvos 14 straipsnyje įtvirtinta skaidrumo prievolė, pagal kurią valstybės narės įpareigojamos užtikrinti, kad autoriai ir atlikėjai „reguliariai ir, atsižvelgiant į kiekvieno sektoriaus ypatumus, laiku gautų tinkamą ir pakankamą informaciją apie jų kūrinių ir atlikimo įrašų naudojimą, visų pirma apie naudojimo būdus, gautas įplaukas ir priklausantį atlygį.“

Atlygis už kūrinių ir atlikimų įrašų naudojimą turėtų būti sąžiningas, t.y. apskaičiuojamas remiantis ne vien tik atitinkamais pardavimais, tačiau ir relia su kūrinių naudojimu įvairiose platformose susijusia gaunama nauda. Pagal 15 pasiūlymo straipsnį, numatomas sutarčių pritaikymo mechanizmas, suteikiantis teisę autoriams ir atlikėjams prašyti „tinkamo papildomo atlygio iš subjekto, su kuriuo jie sudarė sutartį dėl teisių naudojimo, kai iš pradžių sutartas atlygis yra neproporcingai mažas, palyginti su vėlesnėmis susijusiomis įplaukomis ir nauda, gauta naudojant kūrinius ar atlikimo įrašus.“

Atrodytų, jog toks sutarčių pritaikymo mechanizmas yra paremtas idėja, jog autorių teisė egzistuoja tam, kad užtikrintų autoriams ir atlikėjams teisingą atlyginimą už jų kūrinių ar atlikimo įrašų naudojimą, todėl autoriai ir atlikėjai turi teisę į atlyginimą, kuris yra proporcingas pajamoms, gautoms iš jų kūrinių ar atlikimo įrašų panaudojimo. Šią idėją reikėtų pripažinti bendruoju autorių teisės principu ir kaip tokį tuomet atitinkamai įtvirtinti tame pačiame siūlomos direktyvos

skyriuje, pridedant dar vieną straipsnį. Dabar jis lyg tarp eilučių paslėptas sutarčių pritaikymo mechanizmui skirtame 15-ame siūlomos direktyvos straipsnyje.

Kalbant apie siūlomą sutarčių pritaikymo mechanizmą, reikėtų atsižvelgti ir į kūrybinių industrijų veiklos specifiką. O būtent į tai, kad leidyklos ir įrašų kompanijos gali būti parduotos kitai kompanijai, perimtos ar susijungtos su kita kompanija. Taigi, gali būti, jog autoriui ar atlikėjui nusprendus pasinaudoti sutarčių pritaikymo mechanizmu ir prašyti papildomo atlygio, kompanijos, su kuria buvo sudaryta sutartis gali ir nebebūti, o teisės į atitinkamą kūrybinių ar atlikimų įrašų naudojimą gali priklausyti pradinę kompaniją perėmusiai / įsigijusiai kompanijai.

Pagal 15 str., autorius ar atlikėjas turės teisę prašyti atitinkamo papildomo atlygio iš subjekto, su kuriuo jie sudarė sutartį dėl teisių naudojimo. Atsižvelgiant į tai, kas aptarta anksčiau, būtų pravartu, jei minėtas straipsnis būtų atitinkamai pakoreguotas, nurodant, kad tuo atveju, jei subjekto, su kuriuo buvo sudaryta sutartis dėl teisių naudojimo nebelieka, autorius ar atlikėjas esant poreikiui turi teisę analogiškai prašyti atitinkamo papildomo atlygio iš to subjekto teisių perėmėjo.

Galiausiai, 16-tame pasiūlymo straipsnyje užsimenama apie “savanorišką alternatyvią ginčų sprendimo procedūrą”, pagal kurią galima būtų spręsti ginčus tarp autorių / atlikėjų bei leidėjų / prodiuserių, kylančius dėl skaidrumo prievolės ir (ar) sutarčių pritaikymo mechanizmo. Nepaisant to, kokia tai turėtų būti procedūra straipsnyje nėra išaiškinta, todėl darytina išvada, jog atitinkamos ginčų sprendimo procedūros ir jos tvarkos nustatymas yra kiekvienos valstybės narės prerogatyva. Aiškumo šiek tiek įneša pasiūlymo konstatuojamosios dalies 30 punktas, kuriame nurodyta, jog „valstybės narės turėtų nuspręsti, kokiomis sąlygomis veiks derybų mechanizmas, be kita ko, tai, kada per derybas teikiama parama, kiek jos teikiama ir kas padengia jos išlaidas. Valstybės narės turėtų užtikrinti administracinės ir finansinės naštos proporcingumą, kad derybų forumas būtų veiksmingas.“

Nors akivaizdu, kad yra realus poreikis gerinti autorių ir atlikėjų derybines pozicijas bei apsaugoti juos nuo neteisingo užmokesčio ir kitos nesąžiningos praktikos, labiausiai tikėtina, kad siūlomos problemų sprendimo priemonės (skaidrumo prievolė ir sutarčių pritaikymo mechanizmas) iš esmės nebus efektyvios. Neefektyvios todėl, kad jomis autoriai ir atlikėjai turėtų galimybę pasinaudoti tik po licencijų suteikimo ar teisių perleidimo sutarčių sudarymo. T. y. jau pasibaigus bet kokiam derybų etapui. Būtent dėl to atrodo, jog minėta nuostata, suteikianti teisę atitinkamo papildomo atlygio prašyti iš subjekto, su kuriuo sudaryta

sutartis, teisių perėmėjo, galėtų suteikti veiksmingesnę apsaugą autoriams ir atlikėjams.

Reikalingos visapusiškesnės ir efektyvesnės apsaugos priemonės, siekiant suteikti autoriams ir atlikėjams pakankamai laisvės ir galios derybų metu ir siekiant apsaugoti nuo nesąžiningo jų kūrinių išnaudojimo. Autoriams ir atlikėjams turėtų būti suteikiamos atitinkamos priemonės išsireikalauti teisingą atlyginimą, nutraukti nesąžiningas sutartis be neigiamų pasekmių bei kontroliuoti už bet kokį jų kūrinių ir (ar) atlikimų naudojimą gautą realų pelną.

3.6. Priegos prie publikuotų darbų palengvinimas akliesiems bei kitų regos sutrikimų turintiems asmenims

2016 m. rugsėjo 14 d. Europos Komisijos paskelbtame naujų ES teisės aktų pasiūlymų pakete yra ir du pasiūlymai, susiję su priegos prie publikuotų autorių teisės saugomų darbų palengvinimu akliesiems bei kitų regos sutrikimų turintiems asmenims.

Akli, regos sutrikimų ar kitokią spausdinto teksto skaitymo negalią turintys asmenys susiduria su įvairiomis kliūtimis norėdami susipažinti su autorių teisių ir gretutinių teisių saugomais kūrinių. Pagal statistinius duomenis „knygų, kurių formos prieinamos spausdinto teksto skaityti nepajėgiems asmenims, yra nuo 7 proc.¹⁰¹ iki 20 proc.¹⁰², nepaisant to, kad skaitmeninių technologijų pažanga palengvino kūrinių prieinamomis formomis leidybą. Prieinamos formos yra, be kitų, Brailio raštas, stambus šriftas, el. knygos ir garso knygos su specialiomis paieškos galimybėmis, garsiniai aprašymai ir radijo transliacijos.¹⁰³

Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijoje¹⁰⁴ yra įtvirtinta Valstybių, Konvencijos Šalių pareiga imtis atitinkamų priemonių užtikrinti, kad neįgalieji

¹⁰¹ Pagal 2011 m. spalio mėn. „Royal National Institute of Blind People“ (RNIB) užsakymu atlikto LISU tyrimo „*Availability of accessible publications - 2011 update*“ duomenis [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.rnib.org.uk/sites/default/files/2011_Accessibility_Update_final_report.pdf>.

¹⁰² 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl aklų, regos sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turinčių asmenų labai leidžiamų tam tikrų būdų naudoti autorių teisių ir gretutinių teisių saugomus kūrinius ir kitus objektus, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (COM(2016) 596 final).

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ 2006 m. gruodžio 13 d. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html](https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html)>. Lietuva šią konvenciją ratifikavo 2010 m. rugpjūčio 18 d., ES – 2010 m. gruodžio 23d.

galėtų gyventi savarankiškai ir visapusiškai dalyvauti visose gyvenimo srityse (9 str.), naudotis saviraiškos laisve ir laisve reikšti savo nuomonę, įskaitant laisvę ieškoti, gauti ir skleisti informaciją ir idėjas lygiai su kitais asmenimis (21 str.) bei lygiai su kitais asmenimis galėtų dalyvauti kultūriniame gyvenime (30 str.). Pagal minėtas JT neįgaliųjų teisių konvencijoje įtvirtintas nuostatas, o taip pat remiantis Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje įtvirtintais lygių galimybių, nediskriminavimo, visapusiško įtraukimo į visuomenę, teisės į mokslą ir kitais principais, priegigos prie informacijos atitinkamais formatais suteikimas žmonėms, turintiems regėjimo sutrikimų turėtų būti savaime suprantamas dalykas. Vis dėlto, atsižvelgiant į išimtinės autorių teises bei jų apsaugą, viskas tampa sudėtingiau, kadangi siekiant suteikti priegią prie kūrinų minėtai asmenų grupei, reikia juos atgaminti atitinkamais formatais, kas iš esmės pažeidžia autorių teises. Nebent tokiam kūrinio atgaminimui gaunamas autoriaus leidimas arba egzistuoja su tuo susijusi išimtis.

Pagal 2007 m. vasario 20 d. paskelbtus PINO tyrimo rezultatus dėl Autorių teisių apribojimų ir išimčių, regėjimo negalią turinčių asmenų naudai, tik 60 valstybių savo nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtino autorių teisių išimtis aklų, regos sutrikimų ar kitokią spausdinto teksto skaitymo negalią turinčių asmenų naudai. Taip pat, pagal kai kuriose valstybėse įtvirtintas išimtis, teisių turėtojams suteikiama teisė gauti atlygį už pagal išimtį leidžiamą kūrinų panaudojimą.¹⁰⁵

Europos Sąjungos lygmeniu, remiantis Direktyvos 2001/29/EB 5 straipsnio 3 dalies b punktu, valstybės narės turi galimybę nustatyti išimtis arba apribojimus 2 ir 3 Direktyvos straipsniuose nustatytoms teisėms, kai „naudojama žmonių su negalia naudai ir šis naudojimas yra tiesiogiai susijęs su šia negalia, yra nekomercinio pobūdžio ir tokio masto, kurį pateisina atitinkama negalia“. Nors ir neprivalomas, Lietuvoje toks apribojimas yra įtvirtintas LR Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 25 str. („Kūrinių panaudojimas neįgaliems žmonėms skirtais būdais“).

Išimčių ar apribojimų nustatymo neprivalomumas valstybėse narėse nėra vienintelė problema. Į Direktyvos 2001/29/EB 5 str. 3 d. b punkte įtvirtintos išimties apimtį nepatenka kūrinų naudos gavėjams prieinamais formatais tarpvalstybinis „dalijimasis“. Tai reiškia, kad pvz., Lietuvoje teisėtai išleistą ar

¹⁰⁵ STUDY ON COPYRIGHT LIMITATIONS AND EXCEPTIONS FOR THE VISUALLY IMPAIRED, WIPO, 20 February, 2007, SCCR/15/7 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_15/sccr_15_7.html>.

viešai paskelbtą kūrinių, remiantis minėtojo LR ATGTĮ 25 str. 1 ir 2 d. atgaminus į Brailio raštu, tokios kūrinių versijos pagal dabartinį ES reglamentavimą nebūtų galima teisėtai importuoti į kitą valstybę. Šiam veiksmui atlikti reikėtų kreiptis į teisių turėtojus ir prašyti atitinkamo leidimo.

2013 m. birželio 27 d. Marakeše (Marokas) buvo priimta Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos (toliau – PINO) sutartis dėl prieigos prie publikuotų darbų pagerinimo akliams, regėjimo ir skaitymo negalią turintiems asmenims (toliau – Marakešo sutartis).¹⁰⁶ Šios sutarties tikslas – palengvinti prieinamumą ir tarpvalstybinį keitimąsi knygomis ir kita spausdinta medžiaga tokiais formatais, kurie yra prieinami žmonėms su skaitymo sutrikimais visame pasaulyje.

Norint pasiekti šį tikslą, Marakešo sutartis įpareigoja sutarties šalis¹⁰⁷ nustatyti atitinkamas išimtis ar autorių teisių bei gretutinių teisių apribojimus, reikalingus norint užtikrinti knygų ir kitos spausdintos medžiagos konvertavimą į specialius formatus, skirtus akliams, regėjimo sutrikimų ar kitą skaitymo negalią turintiems asmenims. Tai gali būti knygos brailio raštu, audio knygos ir kita. Susitariančios šalys taip pat turi pareigą užtikrinti sąlygas keistis specialiuju formatu kūrinių kopijomis tarp sutartį pasirašiusių valstybių.

Europos Sąjunga Marakešo sutartį pasirašė dar 2014 m. balandį¹⁰⁸, tačiau sutarties nuostatos iki šiol į ES autorių teisę nėra perkeltos. 2015 m. gegužę Europos Taryba pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 241 str. Komisijai pateikė prašymą dėl skubaus Marakešo sutarties įsigaliojimo ir paprašė Komisiją nedelsiant pateikti pasiūlymą dėl teisės akto, kuriuo Sąjungos teisinė sistema būtų iš dalies pakeista pagal sutartį. 2016 m. vasario 3 d., Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl Marakešo sutarties ratifikavimo ir praėjus 8 mėnesiams, tarp 2016 m. rugsėjo 14 d. Europos Komisijos pateiktų pasiūlymų buvo įterpti ir du pasiūlymai, susiję su Marakešo sutarties įgyvendinimu, o būtent:

¹⁰⁶ 2013 m. birželio 27 d. Marakešo sutartis [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=13169>>.

¹⁰⁷ Lietuva Marakešo sutartį pasirašė 2013 m. rugsėjo 27 d.; Informaciją apie sutarties šalis galima rasti čia: [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=843>.

¹⁰⁸ 2014 m. balandžio 14 d. Tarybos sprendimas 2014/221/ES dėl Marakešo sutarties dėl geresnių sąlygų susipažinti su paskelbtais kūrinių sudarymo akliams, regos sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turintiems asmenims pasirašymo Europos Sąjungos vardu, OL L 115, 2014 4 17, p. 1.

- 1) Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl aklų, regos sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turinčių asmenų labai leidžiamų tam tikrų būdų naudoti autorių teisių ir gretutinių teisių saugomus kūrinius ir kitus objektus, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (toliau – „Marakešo Direktyva“); bei
- 2) Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento dėl Sąjungos ir trečiųjų šalių tarpvalstybinio keitimosi autorių ir gretutinių teisių saugomų tam tikrų kūrinių ir kitų objektų prieinamos formos kopijomis aklų, regos sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turinčių asmenų labai (toliau – „Marakešo Reglamentas“);

Remiantis Marakešo Direktyvos 3 str. 1 d. valstybės narės privalės nustatyti, kad visuose teisės aktuose, kurių reikia, kad a) naudos gavėjas¹⁰⁹ ar jo vardu veikiantis asmuo pagamintų kūrinio ar kito objekto prieinamos formos kopiją tam, kad ja naudotųsi vien naudos gavėjas, ir b) įgaliotasis subjektas pagamintų, perduotų, padarytų viešai pasiekiamą, išplatintų arba paskolintų prieinamos formos kopiją naudos gavėjui ar įgaliotajam subjektui tam, kad ja naudotųsi vien naudos gavėjas, nebūtų reikalaujama kūrinio ar saugomo objekto autorių ar gretutinių teisių turėtojų leidimo pagal Direktyvos 2001/29/EB 2, 3 ir 4 straipsnius, Direktyvos 2006/115/EB 1 straipsnio 1 dalį, Direktyvos 2006/115/EB 8 straipsnio 2-3 dalis ir 9 straipsnį, Direktyvos 2009/24/EB 4 straipsnį ir Direktyvos 96/9/EB 5 ir 7 straipsnius. Ši, siūlomoje direktyvoje nustatyta išimtis pagal Marakešo sutarties reikalavimus <...> galios Sąjungos lygmeniu suderintoms teisėms, kurios svarbios gaminant ir platinant prieinamos formos kopijas, kaip apibrėžta Marakešo sutartyje. Išimtis papildo esamą neprivalomą išimtį ar apribojimą, numatytą Direktyvos 2001/29/EB 5 straipsnio 3 dalies b punkte: naudos gavėjų labai nustatoma privaloma išimtis, kuri turės įtakos visai vidaus rinkai.¹¹⁰

¹⁰⁹ Naudos gavėju pagal siūlomos Direktyvos 2 str. gali būti: a) aklas asmuo; b) asmuo, kuris turi regos sutrikimą, kurio neįmanoma sumažinti taip, kad to asmens rega iš esmės nesiskirtų nuo regos asmens, neturinčio tokio sutrikimo; c) asmuo, kuris turi suvokimo ar skaitymo negalią, įskaitant disleksiją, ir dėl to nepajėgia skaityti spausdintų kūrinių iš esmės taip, kaip sutrikimo ar negalios neturintis asmuo; arba d) asmuo, kuris dėl fizinės negalios nepajėgia laikyti ar vartyti knygos arba sutelkti žvilgsnio ar judinti akių taip, kaip to paprastai reikėtų norint skaityti.

¹¹⁰ 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl aklų, regos sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turinčių asmenų labai leidžiamų tam tikrų būdų naudoti autorių teisių ir gretutinių teisių saugomus kūrinius ir kitus objektus, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (COM(2016) 596 final).

Pagal Marakešo Direktyvos 4 str. valstybės narės įpareigojamos užtikrinti, „kad jų teritorijoje įsisteigęs įgaliotasis subjektas naudos gavėjo ar bet kurioje valstybėje narėje įsisteigusio įgaliotojo subjekto labai galėtų atlikti 3 straipsnio 1 dalies b punkte nurodytus veiksmus. Valstybės narės taip pat užtikrina, kad naudos gavėjas ar jų teritorijoje įsisteigęs įgaliotasis subjektas galėtų iš bet kurioje valstybėje narėje įsisteigusio įgaliotojo subjekto gauti prieinamos formos kopiją arba su ja susipažinti.“

Dėmesį reikėtų atkreipti į Marakešo Direktyvos konstatuojamosios dalies 11 punktą, kuriame nurodyta, jog ši „išimtis yra ypatingo pobūdžio, jos taikymo sritis ribota, o jos naudos gavėjams reikia teisinio tikrumo, todėl valstybėms narėms neturėtų būti leista kelti papildomų išimties taikymo reikalavimų, tokių kaip kompensavimo sistemos arba išankstinė patikra, ar prieinamos formos kopijų galima gauti rinkoje“. Tai svarbi nuostata, sulaikanti valstybes nares nuo bereikalingų kliūčių išimties įgyvendinimui sudarymo.

Pavyzdžiui, suteikti valstybėms narėms galimybę nustatyti tam tikrą kompensacijos už kūrinio atgaminimą ir platinimą naudos gavėjams prieinamais formatais sistemą būtų neproporcinga tą kūrinį įsigijusių subjektų atžvilgiu. Gavus atlygį už atitinkamą kūrinį įprasta jo forma, reikalauti papildomo mokesčio už to kūrinio atgaminimą asmenims su regos negalia prieinamu formatu (pvz., audio knygos įrašymu) ne komerciniais tikslais būtų nesąžininga. Išankstinės patikros mechanizmo įtvirtinimas trukdytų siūlomos Direktyvos įtvirtinamos išimties efektyvumui bei įgyvendinimui, kadangi tikrinimas, ar tam tikro kūrinio prieinamos formos kopijų galima gauti rinkoje užimtų laiko ir pareikalautų papildomų lėšų, ypač jei būtų reikalaujama išankstinę patikrą vykdyti ir tarpvalstybiniu mastu.

Abejonių kyla tik dėl šios nuostatos vietos siūlomoje Direktyvoje. Atsižvelgiant į jos svarbą, būtų logiška šio konstatuojamosios dalies punkto tekstą perkelti į pagrindinį Direktyvos tekstą straipsnio pavidalu.

Marakešo Direktyva, kaip jau minėta, įtvirtina privalomą išimtį, leidžiančią akliesiems, regos sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turintiems asmenims turėti prieigą prie knygų ir kito turinio jiems pritaikytais formatais, o taip pat ir tarpvalstybiniu mastu. Tuo tarpu Marakešo Reglamento nuostatos skirtos užtikrinti pagal minėtą Direktyvą padarytų prieinamos formos kopijų keitimąsi (eksportą ir importą) tarp ES valstybių narių bei kitų prie Marakešo sutarties prisijungusių šalių.

Analizuojant siūlomo Reglamento tekstą sunku nepastebėti jame esančių neatitikimų su Marakešo sutarties nuostatomis. Pagal Marakešo sutarties 2 str. c dalį, „įgaliotasis subjektas nustato ir įgyvendina savo procedūras, kuriomis siekiama: i) įsitikinti, kad asmenys, kuriems jis teikia paslaugas, yra naudos gavėjai; ii) užtikrinti, kad tinkamo formato kopijos būtų platinamos ir prieinamos tik naudos gavėjams ir (arba) įgaliotiems subjektams; iii) atgrasyti nuo neteisėtų kopijų atgaminimo, platinimo ir padarymo prieinamomis; iv) rūpestingai tvarkyti kūrinių kopijas ir jų apskaitą, nepažeidžiant naudos gavėjų privatumo pagal 8 straipsnį“. Dėl būtent tokių įrašų kaupimo / fiksavimo nuostatų buvo ilgai derėtasi ir susitarta dar prieš priimant Marakešo sutartį. Jos suformuluotos taip, kad užtikrintų naudos gavėjų poreikius, tačiau tuo pat metu suteiktų garantijas teisių į kūrinius turėtojams.

Tačiau, siūlomo Reglamento 5 straipsnio nuostatos pažeidžia Marakešo sutarties 2 straipsnio c dalies nuostatas bent trimis būdais. Visų pirma, Reglamente nėra nurodyta, jog įgalioti subjektai (pvz., bibliotekos) turi teisę patys nustatyti bei laikytis savo sugalvotų įrašų kaupimo taisyklių, kas įgalina trečiuosius asmenis primesti savo įrašų kaupimo tvarką.

Taip pat, pagal Reglamento 5 str. 1 dalies d punktą, įgaliotas asmuo turi skelbti ir atnaujinti savo žiniatinklio svetainėje, informaciją, kaip jis vykdo a–c punktuose išdėstytas prievoles.

Galiausiai, to paties straipsnio 2 dalis įpareigoja įgaliotą asmenį bet kuriam naudos gavėjui ar teisių turėtojui paprašius pateikia šią informaciją: a) sąrašą kūrinių ir kitų objektų, kurių prieinamos formos kopijas jis turi, ir prieinamas formas; ir b) informaciją apie įgaliotuosius subjektus, su kuriais jis keitėsi prieinamos formos kopijomis pagal 3 ir 4 straipsnius, ir jų pavadinimus. Ši nuostata tarsi padaro įgaliotuosius subjektus priklausomus nuo teisių turėtojų paliepimų.

Šie papildomi reikalavimai gali sukelti reikšmingas kliūtis įgaliotiesiems subjektams. Tokie subjektai kaip bibliotekos, gali atsisakyti bendradarbiauti siekiant Direktyvoje numatytų tikslų būtent dėl aptartų papildomų Marakešo Reglamente įtvirtintų sąlygų. Tai pakenktų tarpvalstybiniam prieinamo formato kūrinių kopijų keitimuisi su trečiosiomis šalimis, o kartu ir esminiam Marakešo Sutarties tikslui.

ES turėtų laikytis Marakešo sutartyje įtvirtintų nuostatų ir būtent jas perkelti į siūlomus priimti teisės aktus, skirtus sutarties įgyvendinimui. Priešingu atveju Europos Sąjungoje galiojančios taisyklės skirsis nuo taisyklių, galiojančių likusiose prie Marakešo sutarties prisijungusiose šalyse. Tai, kaip ES įgyvendins Marakešo

sutartį yra ypač svarbu atsižvelgiant į tai, kad autorių teisių objektams esant daugelio susitarimų dalimi, ES autorių teisės reglamentavimas yra taikomas ir už jos ribų. Todėl ES įgyvendinus Marakešo sutartį, tikimasi pagreitinti jos įgyvendinimą kitose šalyse.

IŠVADOS

1. Teisėtų interesų apsauga turi būti garantuojama visiems, nesvarbu ar tai būtų teisių į kūrinius ir kitus saugomus objektus turėtojai, ar visuomenė, norinti turėti prieigą prie tų kūrinių. Autorių teisės neturėtų paneigti visuomenės teisės į informaciją. Siekiant suderinti visuomenės interesus su autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojų interesais tam tikrais atvejais turtinems autorių teisėms gali ir turi būti taikomos išimtyms ir apribojimais.
2. 2015 m. gruodžio 9 d. Europos Komisijos pasiūlymo dėl Tarpvalstybinio perkeliavimo Reglamento nuostatos akivaizdžiai suformuluotos visų pirma atsižvelgiant į rinkos prioritetus bei vartotojų lūkesčius. Tačiau, atlikus išsamią pasiūlymo analizę galima teigti, jog šiuo Reglamentu bus suderinti visų susijusių grupių interesai;
3. 2016 m. rugsėjo 14 d. Europos Komisijos pasiūlymo dėl Internetinio transliavimo Reglamento nuostatos taip pat pakankamai palankios visoms interesų grupėms. Kita vertus, kilmės šalies principo taikymo išplėtimas, numatytas pasiūlyme, potencialiai ribotų teisių turėtojų galimybes suteikti licencijas tik konkrečioms teritorijoms, o kartu ir teisę nuspręsti, koku mastu naudojami jų kūriniai ir kiti saugomi objektai;
4. Siūloma tekstų ir duomenų gavybos išimtis pritaikyta tik mokslinių tyrimų organizacijoms, t. y. ribotam subjektų ratui. Tai reiškia, kad visiems kitiems subjektams, ketinantiems pasitelkti TDG kūrinių ir (ar) kitų objektų analizavimui, ir toliau reikės gauti atitinkamas licencijas iš autorių ir gretutinių teisių turėtojų. Atsižvelgiant į tai kyla abejonių siūlomos išimties veiksmingumu. Tekstų ir duomenų gavyba turėtų būti leidžiama visiems ir bet koku tikslu, o ne tik mokslinių tyrimų organizacijoms, todėl siūlomos Direktyvos 3 str. 1 d. straipsnis turėtų būti atitinkamai pakoreguotas;
5. Įsigaliojus Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje 3 str. 3 d. įtvirtintai nuostatai įmanomas teisių turėtojų piknaudžiavimas savo teisėmis, apribojant tekstų ir duomenų gavybą bei užkertant kelią mokslininkams naudoti savo turimas tekstų ir duomenų gavybos priemones;
6. Pagal Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje 4 str. 1 d. a p. „Mokymo išimtis“ siejama tik su kūrinių ir kitų saugomų objektų naudojimu švietimo įstaigos intranetu. Kadangi skaitmeninis kūrinių ir kitų objektų naudojimas internetu nuostatoje neįtvirtintas, neturinčios intraneto švietimo

įstaigos ir toliau susidurs su tomis pačiomis problemomis, siekdamas gauti atitinkamas licencijas;

7. Kultūros paveldo išsaugojimo išimtis suteikia teisinio tikrumo, naudojant skaitmenines technologijas kūrinių išsaugojimo procese, tačiau akivaizdu, kad išimtis apima tik atgaminimo teisę išsaugojimo tikslais dėl „technologinio senėjimo ar autentiškų eksponatų irimo“. Būtų pravartu, jei pagal šią išimtį kultūros paveldo įstaigos tam tikrais atvejais galėtų naudoti išsaugojimo tikslais padarytas kūrinių kopijas (pvz., padaryti jas viešai prieinamas elektroniniu būdu); Išimtis neturėtų sukelti didelio teisių turėtojų nepasitenkinimo, kadangi, kaip minėta, išimtis apimtų tik atgaminimo teisę išsaugojimo tikslais. Tuo tarpu visuomenės labai ši būtų naudinga tik tuo atžvilgiu, jog kultūrinį paveldą būtų įmanoma išsaugoti ateities kartoms;
8. Nepaisant darbe aptartų Komisijos siūlomų naujųjų išimčių trūkumų, pats faktas, jog bent dvi šios Direktyvoje dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje įtvirtintos išimtys būtų privalomo pobūdžio, nuteikia viltingai. Tai, jog valstybės narės privalėtų perkelti šias išimtis į savo nacionalinius autorių teisę reglamentuojančius teisės aktus, reiškia vienodas galimybes visoje Europoje, kiek tai susiję su kūrinių ir kitų saugomų objektų naudojimu ir atgaminimu mokslinių tyrimų bei kultūros paveldo išsaugojimo tikslais. Tai, be kita ko, reiškia ir didesnę persipinančių interesų balansą. Kyla klausimas, ar nevertėtų privalomomis padaryti ir Direktyvos 2001/29/EB 5 straipsnio 2-3 dalyse įtvirtintų išimčių;
9. Įsigilinus į esamą situaciją atrodo, jog Komisijos siūlomomis nuostatomis kultūros paveldo institucijų problemos, susijusios su kūrinių, kuriais nebeprekiuojama, naudojimu nebus išsprendžiamos. Labiausiai tikėtina, kad siūlomas „mechanizmas“ įsigalios ir pradės tinkamai veikti dar ne greit, o tuo tarpu kultūros paveldo institucijos ir toliau susidurs su licencijų gavimo iššūkiais, trukdančiais kūrinius, kuriais nebeprekiuojama, padaryti prieinamus visuomenei. Atrodytų, jog geriausia išeitis būtų esamą problemą spręsti ne kuriant dar daugiau neaiškių licencijavimo taisyklių bei mechanizmų, o vietoj to Direktyvoje dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje įtvirtinant dar vieną privalomą išimtį / apribojimą;
10. Akivaizdu, jog siūloma direktyva siekiama suderinti sutartinius kūrinių ir kitų saugomų objektų skaitmeninimo, o taip pat ir skaitmeninio turinio tiekimo ir prieinamumo aspektus, tačiau kyla abejonių dėl Komisijos pasirinktų priemonių

šiems siekiamis įgyvendinti. Išskyrus privalomas išimtis, atrodo, jog siūloma Direktyva paremta idėja, kad autorių teisių ir gretutinių teisių saugomo turinio sklaida internetu turi būti grindžiama licencijavimu. Nors kalbama apie teigiamą naujų nuostatų naudą visoms interesų grupėms, atsižvelgiant į siūlomus mechanizmus matyti, jog prioritetu vis dėlto laikomi teisių turėtojų ekonominiai interesai;

11. Atrodo, jog naujoji „teisė į publikacijas“ bandoma įtvirtinti siekiant išspręsti spaudos leidėjų finansines problemas, kadangi jiems bus suteikiama teisė reikalauti atlygio už bet koki skaitmeninį visos publikacijos ar jos dalies panaudojimą. Tuo tarpu į autorių ekonominius interesus neatsižvelgiama;
12. Siūlant įtvirtinti papildomas teises leidėjams neatsižvelgta į informacijos, o ypač kasdienių naujienų pasiekiamumo visuomenei svarbą. Suteikiant leidėjams išimtinę teisę kontroliuoti naujienų, pasiekiamų internetu, turinį bus ribojama visuomenės teisė į informaciją. Kaip dar vieną naujosios spaudos leidėjų teisės įtvirtinimo minusą galima būtų įvardinti potencialų neigiamą poveikį konkurencingumui besikuriančioje ES informacijos rinkoje;
13. Siūlomos Direktyvos 13 straipsnio suderinamumas su kai kuriomis galiojančiomis Elektroninės komercijos Direktyvos 2000/31/EB nuostatomis, o būtent 14 str. įtvirtintu „saugaus uosto“ principu bei 15 str. nustatytu „Bendros stebėjimo prievolės“ nebuvimu, abejotinas;
14. Įpareigojimas įdiegti ir naudoti turinio atpažinimo technologijas, įtvirtintas siūlomos Direktyvos 11 str. turės neigiamą poveikį konkurencingumui besikuriančioje ES informacijos rinkoje; Akivaizdu, kad siūloma priemonė prieštarauja dabartiniam ES autorių teisės reglamentavimui ir nusistovėjusiai praktikai. Nors aiškios tokios priemonės siūlymo priežastys (teisių turėtojų apsauga skaitmeninėje erdvėje), reikėtų ieškoti alternatyvaus sprendimo šiam tiklui pasiekti;
15. Prieš įvedant privalomą turinio atpažinimo technologijų naudojimą, vertėtų pirmiausia apibrėžti teisėtus esamų kūrinių naudojimo „perdirbimo“ tikslais atvejus, o tada jau būtų galima pagalvoti ir apie teisių į pirminius kūrinius turėtojų apsaugos priemones tokio pobūdžio platformose;
16. Analizuojant siūlomos Direktyvos 15 str. atrodo, jog siūlomas sutarčių pritaikymo mechanizmas yra paremtas idėja, jog autorių teisė egzistuoja tam, kad užtikrintų autoriams ir atlikėjams teisingą atlyginimą už jų kūrinių ar atlikimo įrašų naudojimą, todėl autoriai ir atlikėjai turi teisę į atlyginimą, kuris

yra proporcingas pajamoms, gautoms iš jų kūrinijų ar atlikimo įrašų panaudojimo. Šią idėją reikėtų pripažinti bendruoju autorių teisės principu ir kaip tokį tuomet atitinkamai įtvirtinti pridedant dar vieną straipsnį;

17. Pagal 15 str., autorius ar atlikėjas turės teisę prašyti atitinkamo papildomo atlygio „iš subjekto, su kuriuo jie sudarė sutartį dėl teisių naudojimo“. Atsižvelgiant į tai, kad leidyklos ir įrašų kompanijos gali būti perduotos kitai kompanijai, perimtos ar sujungtos su kita kompanija, minėtas straipsnis turėtų būti atitinkamai pakoreguotas, nurodant, kad tuo atveju, jei subjekto, su kuriuo buvo sudaryta sutartis dėl teisių naudojimo nebelieka, autorius ar atlikėjas esant poreikiui turi teisę prašyti atitinkamo papildomo atlygio iš to subjekto teisių perėmėjo;
18. Nors akivaizdu, kad yra realus poreikis gerinti autorių ir atlikėjų derybines pozicijas bei apsaugoti juos nuo neteisingo užmokesčio ir kitos nesąžiningos praktikos, labiausiai tikėtina, kad siūlomos problemų sprendimo priemonės (skaidrumo prievolė ir sutarčių pritaikymo mechanizmas) iš esmės nebus efektyvios;
19. Reikalingos visapusiškesnės ir efektyvesnės apsaugos priemonės, siekiant suteikti autoriams ir atlikėjams pakankamai laisvės ir galios derybų metu bei apsaugoti nuo nesąžiningo jų kūrinijų išnaudojimo. Autoriams ir atlikėjams turėtų būti suteikiamos atitinkamos priemonės išsireikalauti teisingą atlyginimą, nutraukti nesąžiningas sutartis be neigiamų pasekmių bei kontroliuoti už bet kokį jų kūrinijų ir (ar) atlikimų naudojimą gautą realų pelną;
20. Marakešo Direktyvos konstatuojamosios dalies 11 punkte įtvirtinta svarbi nuostata, sulaikanti valstybes nares nuo bereikalingų kliūčių išimties įgyvendinimui sudarymo. Atsižvelgiant į tai, būtų logiška šio konstatuojamosios dalies punkto tekstą perkelti į pagrindinį Direktyvos tekstą straipsnio pavidalu;
21. Siūlomo Reglamento dėl Marakešo sutarties įgyvendinimo 5 str. nuostatos iš dalies pažeidžia Marakešo sutarties 2 str. c dalies nuostatas. Įtraukti papildomi reikalavimai gali sukelti reikšmingas kliūtis įgaliotiems subjektams, dėl ko šie gali atsisakyti bendradarbiauti siekiant Direktyvoje numatytų tikslų. Tai pakenktų tarpvalstybiniam prieinamo formato kūrinijų kopijų keitimuisi su trečiosiomis šalimis, o kartu ir esminiam Marakešo Sutarties tikslui.
22. Nepaisant plataus užmojo ir žadėtų įgyvendinti tikslų, nurodytų siūlomos Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje preambulėje, išanalizavus pateiktus teisės aktų pasiūlymus akivaizdu, jog Komisijos

pasiūlymai neatspindi bendros ES autorių teisės vizijos. Esminių ES autorių teisės pokyčių kaip ir nėra, tad galima teigti, jog dabartinė ES autorių teisė lieka nepakitusi;

NAUDOTA LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30);
2. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. Valstybės žinios. 1999-06-09, Nr. 50-1598);
3. 1886 m. rugsėjo 9 d. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinų apsaugos, *Valstybės žinios*, 1995-05-16, Nr. 40-988;
4. 1948 m. gruodžio 10 d. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Valstybės žinios, 2006-06-17, Nr. 68-2497;
5. 1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987;
6. 1994 m. balandžio 15 d. Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutartis. Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS sutartis). *Valstybės žinios*, 2001-05-31, Nr. 46-1620;
7. 1996 m. gruodžio 20 d. Pasaulinės Intelektinės Nuosavybės Organizacijos Autorių teisių sutartis. *Valstybės žinios*, 2001-04-13, Nr. 32-1060;
8. 1996 m. gruodžio 20 d. Pasaulinės Intelektinės Nuosavybės Organizacijos Atlikimų ir fonogramų sutartis. *Valstybės žinios*, 2000-11-08, Nr. 95-2970;
9. 1966 m. gruodžio 19 d. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. Valstybės žinios, 2002-08-02, Nr. 77-3290;
10. 1966 m. gruodžio 19 d. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. Valstybės žinios, 2002-08-02, Nr. 77-3288;
11. 2006 m. gruodžio 13 d. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html>>;
12. 2013 m. birželio 27 d. Marakešo sutartis [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=13169>>;

13. 1993 m. rugsėjo 27 d. Tarybos Direktyva 93/83/EEB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklių, taikomų palydoviniam transliavimui ir kabeliniam perdavimui, koordinavimo („Palydovinio transliavimo ir retransliavimo Direktyva“), (OL L 248, 6.10.1993, p. 15-21);
14. 1996 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 96/9/EB dėl duomenų bazių teisinės apsaugos („Duomenų bazių Direktyva“), (OL L 77, 27.3.1996, p. 20-28);
15. 1998 m. lapkričio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/84/EB dėl sąlygine prieiga grindžiamų paslaugų ir sąlyginės prieigos paslaugų teisinės apsaugos („Sąlyginės prieigos Direktyva“), (OL L 320, 28.11.1998, p. 54-57);
16. 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje („Elektroninės komercijos Direktyva“), (OL L 178, 17.7.2000, p. 1-16);
17. 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo („InfoSoc Direktyva“), (OL L 167, 22.6.2001, p. 10-19);
18. 2001 m. rugsėjo 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2001/84/EB dėl originalaus meno kūrinio perpardavimo teisės autoriaus naudai („Perpardavimo teisės Direktyva“), (OL L 272, 13.10.2001, p. 32-36);
19. 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2004/48/EB dėl intelektinės nuosavybės teisių įgyvendinimo, (OL L 157, 30.4.2004, p. 32-36, OL L 195, 2.6.2004, p. 16-25);
20. 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/115/EB dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms, intelektinės nuosavybės srityje („Nuomos ir panaudos Direktyva“), Kodifikuota redakcija (OL L 376, 27.12.2006, p. 28-35);
21. 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje, (OL L 76, 27.12.2006, p. 36-68);

22. 2009 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2009/24/EB dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos („Programinės įrangos Direktyva“), (OL L 111, 5.5.2009, p. 16-22);
23. 2010 m. kovo 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/13/ES dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva), (OL L 95, 15.4.2010, p. 1-14.);
24. 2011 m. rugsėjo 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2011/77/ES, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2006/116/EB dėl autorių ir tam tikrų gretutinių teisių apsaugos terminų („Terminų Direktyva“), (OL L 265, 11.10.2011, p. 1-5);
25. 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2012/28/ES dėl tam tikro leistino nenustatytų autorių teisių kūriniių naudojimo („Kūrinių našlaičių Direktyva“), (OL L 299, 27.10.2012, p. 5-12);
26. 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2014/26/ES dėl kolektyvinio autorių teisių ir gretutinių teisių administravimo ir daugiateritorių licencijų naudoti muzikos kūrinius internete teikimo vidaus rinkoje („Kolektyvinio teisių valdymo Direktyva“), (OL L 84, 20.3.2014, p. 72-98);
27. 2014 m. balandžio 14 d. Tarybos sprendimas 2014/221/ES dėl Marakešo sutarties dėl geresnių sąlygų susipažinti su paskelbtais kūrinių sudarymo akliems, regos sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turintiems asmenims pasirašymo Europos Sąjungos vardu, OL L 115, 2014 4 17;

Specialioji literatūra:

1. MIZARAS, V. Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai. Vilnius. Justitia, 2003;
2. VILEITA, A. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras. Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjunga. 2000;
3. BROWN, Ian. Implementing the EU Copyright Directive. London, 2003;

4. TRIAILLE, J.P. *et all.* "Study on the application of Directive 2001/29/EC on copyright and related rights in the information society". De Wolf & Partners, 2013;
5. "Bendrijos tyrimas dėl namų ūkių ir asmenų naudojimosi informacinėmis ir ryšių technologijomis", Eurostatas, 2014;
6. „Informacinės visuomenės statistika. Namų ūkiai ir asmenys. Eurostatas, 2014;
7. The British Library "*Living Knowledge. The British Library 2015–2023*", 2015 m. [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.bl.uk/britishlibrary/~media/bl/global/projects/living-knowledge/documents/living-knowledge-the-british-library-2015-2023.pdf>>;
8. STUDY ON COPYRIGHT LIMITATIONS AND EXCEPTIONS FOR THE VISUALLY IMPAIRED, WIPO, 20 February, 2007, SCCR/15/7 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_15/sccr_15_7.html>;
9. Pagal 2011 m. spalio mėn. „Royal National Institute of Blind People“ (RNIB) užsakymu atlikto LISU tyrimo „*Availability of accessible Publications 2011 update*“ duomenis [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.rnib.org.uk/sites/default/files/2011_Accessibility_Update_final_report.pdf>;

Teismų praktika:

1. 2014 m. rugsėjo 11 d. Europos Teisingumo teismo sprendimas byloje Nr. C-117/13 *Technische Universität Darmstadt vs. Eugen Ulmer KG*;
2. 2015 m. lapkričio 12 d. Europos Teisingumo teismo sprendimas byloje Nr. C-572/13, *Hewlett-Packard Belgium SPRL v. Reprobel SCRL*;
3. 2010 m. spalio 21 d. Europos Teisingumo teismo sprendimas byloje Nr. C-467/08, *Padawan SL v. Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE)*;

Travaux préparatoires:

1. 2015 m. gruodžio 9 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento dėl internetinių turinio paslaugų tarpvalstybinio perkeliavimo užtikrinimo vidaus rinkoje (COM(2015) 627 final);

2. 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje (COM/2016/0593 final - 2016/0280 (COD));
3. 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl aklų, regos sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turinčių asmenų labai leidžiamų tam tikrų būdų naudoti autorių teisių ir gretutinių teisių saugomus kūrinis ir kitus objektus, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (COM(2016) 596 final);
4. 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento, kuriuo nustatomos naudojimosi autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis, taikytinomis tam tikroms transliuojančiųjų organizacijų internetu transliuojamoms programoms bei transliuojamoms televizijos ir radijo programoms, taisyklės (COM(2016) 0594 final);
5. 2016 m. rugsėjo 14 d. Pasiūlymas dėl Reglamento dėl Sąjungos ir trečiųjų šalių tarpvalstybinio keitimosi autorių ir gretutinių teisių saugomų tam tikrų kūrinių ir kitų objektų prieinamos formos kopijomis aklų, regos sutrikimų ar kitą spausdinto teksto skaitymo negalią turinčių asmenų labai (COM(2016) 595 final);
6. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, Europos bendrosios skaitmeninės rinkos strategija (COM (2015/0192) final);
7. 2015 m. gruodžio 9 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui “Šiuolaikiškos ir labiau visai Europai pritaikytos autorių teisių sistemos kūrimas“ (COM(2015) 626 final);
8. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT IMPACT ASSESSMENT on the modernisation of EU copyright rules Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on copyright in the Digital Single Market and Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down rules on the exercise of copyright and related rights applicable to certain online transmissions of broadcasting organisations and retransmissions of

television and radio programmes (SWD/2016/0301 final - 2016/0284 (COD));

9. Komisijos Tarnybų Darbinis Dokumentas, Poveikio Vertinimo Santrauka dėl ES teisės aktų dėl autorių teisių modernizavimo pridamas prie Pasiūlymo Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl autorių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje ir Pasiūlymo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas kuriuo nustatomos naudojimosi autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis, taikytinomis tam tikroms transliuojančiųjų organizacijų internetu transliuojamoms programoms bei retransliuojamoms televizijos ir radijo programoms, taisyklės, (SWD/2016/0302 final - 2016/0284 (COD)).

Kiti šaltiniai:

1. Commission welcomes adoption of the Directive on copyright in the information society by the Council, Brussels, 9 April 2001, IP/01/528 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-01-528_en.htm?locale=en>;
2. [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/newsroom/cf/itemdetail.cfm?item_id=8580>. Gautų atsiliepimų santrauka [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/18661>>;
3. Making EU copyright rules fit for the digital age – QUESTIONS & ANSWERS, Brussels, 9 December 2015 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-6262_en.htm>;
4. Modernisation of the EU copyright rules [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: < <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/modernisation-eu-copyright-rules>>;
5. Digital Single Market: EU negotiators agree on new rules allowing Europeans to travel and enjoy online content services across borders, European Commission - Press release, Brussels, 7 February 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-225_en.htm>;

6. Skaitmeninio turinio perkeliamumas. Tarybos susitarimas dėl pagrindinių principų, 2016 05 26, 288/16 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2016/05/26-portability-digital-content/>>;
7. Struktūrinė verslo statistika. Eurostat, 2012 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.].
Prieiga per internetą: <[http://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/data/database?p_p_id=NavTreeporletprod_WAR_NavTreeporletprod_INSTANCE_Wg8pz4NjomG2&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1](http://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/data/database?p_p_id=NavTreeporletprod_WAR_NavTreeporletprod_INSTANCE_Wg8pz4NjomG2&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1http://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/data/database?p_p_id=NavTreeporletprod_WAR_NavTreeporletprod_INSTANCE_Wg8pz4NjomG2&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1)http://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/data/database?p_p_id=NavTreeporletprod_WAR_NavTreeporletprod_INSTANCE_Wg8pz4NjomG2&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1>;
8. Google naujienos [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.].
Prieiga per internetą: <https://news.google.com/news/section?cf=all&pz=1&ned=lt_lt&topic=w&siidp=5c03e5af54598ce8258f0f25d8105aaeb9a6&ict=1n>;
9. About Google News [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.].
Prieiga per internetą: <https://www.google.com/intl/en_us/about/google_news.html>;
10. Lietuva Marakešo sutartį pasirašė 2013 m. rugsėjo 27 d.; Informaciją apie sutarties šalis galima rasti čia: [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=843>;
11. Information for Students on the Use of Copyright-Protected Texts used in Teaching (§52a UrhG) [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. balandžio 13 d.].
Prieiga per internetą: <<https://www.ub.uni-stuttgart.de/lernen-arbeiten/52a.en.html>>.

SANTRAUKA

ES autorių teisės reforma: interesų balanso paieška

Autorių teisė yra vienas svarbiausių veiksnių, skatinančių kūrybą, inovacijas, o taip pat ir ekonomikos augimą. Kartu su nuolatine technologijų pažanga atsirado ir naujos saviraiškos galimybės kūrėjams, nauji įvairaus pobūdžio turinio saugojimo, dalinimosi bei skleidimo būdai, leidžiantys padaryti juos lengviau prieinamus vartotojams. Norėdami prisitaikyti prie vartotojų poreikių verslo subjektai vis daugiau savo veiklos perkelia į skaitmeninę erdvę. Šiuolaikiniai informacijos saugojimo ir perdavimo būdų pokyčiai daro didelį poveikį autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugai.

Teisėtų interesų apsauga turi būti garantuojama visiems visuomenės nariams, nesvarbu ar tai būtų teisių į kūrinius ir kitus saugomus objektus turėtojai, ar visuomenė, norinti turėti prieigą prie tų kūrinių. Autorių teisės neturėtų paneigti visuomenės teisės į informaciją. Siekiant suderinti visuomenės interesus su autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojų interesais tam tikrais atvejais turtinems autorių teisėms gali ir turi būti taikomos išimtys ir apribojimai.

ES autorių teises reglamentuojančiuose aktuose nustatyti tikslai vis dar aktualūs, o dabartinės autorių teisių išimtys ir apribojimai iš esmės taip pat vis dar naudingi bei reikalingi. Tačiau dabartinės ES autorių teisės normos buvo suformuluotos gerokai prieš visą skaitmeninių technologijų bei internetinių platformų bumą. Visa tai kelia tam tikrą teisinį netikrumą tiek teisių turėtojams, tiek jų darbais pasinaudoti norintiems asmenims, tiek prieigą prie tų darbų norintiems suteikti verslo subjektams.

Atsižvelgiant į tai, ES Komisija pateikė ES autorių teisės reformos paketą. Siūlomų teisės aktų įtvirtintomis nuostatomis tikimasi pakeisti dabartinę ES autorių teisę, o būtent – pritaikyti ją skaitmeniniam amžiui, suteikiant daugiau galimybių tiek vartotojams, tiek kūrėjams, tiek atitinkamų paslaugų teikėjams.

Darbe analizuojami naujausi Europos Sąjungos Komisijos teisės aktų pasiūlymai, susiję su ES autorių teise. Nagrinėjami siūlomi reglamentavimo pakeitimai, jų probleminiai aspektai bei jų potencialus poveikis visoms interesų grupėms.

SUMMARY

EU Copyright Reform: Interest Balance Search

Copyright law is one of the most important factors in promoting creativity, innovation, as well as economic growth. Along with the continuous advances in technology, emerged new opportunities for authors to express themselves; also – various new types of content storage, sharing and dissemination techniques, allowing easily make all kinds of content available to users. To cater to the needs of consumers, businesses entities tend to relocate more and more of their activities to the digital platforms. Modern methods of information storage and transferring have a significant impact on copyright and related rights.

Protection of legitimate interests must be guaranteed to all members of society, whether it would be right holders to copyrighted works and other protected material or the public, wishing to have access to those works. Copyright should not deny the public's right to information. In order to align the public interest with that of copyright and related rights holders', in certain cases the economic rights of the rights holders' may be subject to exceptions and limitations.

The objectives set out in the current EU copyright legislation are still relevant, and current copyright exceptions along with limitations, in away, are also still useful and necessary. However, the current EU copyright law was formulated long before the entire boom of digital and online platforms. All of this raises some legal uncertainty for rights holders and the people, wishing to use their copyrighted works, as well as for the business entities who want to provide the access to those works.

In this regard, the EU Commission recently presented EU copyright law reform package with several legislative proposals. The set of new provisions, provided in those draft proposals, are expected to change the current EU copyright law, in particular – to customize it to the digital age by providing more opportunities for creators, users and service providers.

The paper analyzes the most recent European Commission's legislative proposals for EU copyright law. Examination of proposed regulatory changes, their problematic aspects and their potential impact on all stakeholders.